

LUNDS
UNIVERSITET

Det exportindustriella komplexet

- En idéanalys av den svenska krigsmaterielexporten som spänningsförhållande mellan regeringens intressen och övertygelser

Hedvig Pettersson

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSK62

Termin: Vårterminen 2018

Handledare: Olof Beckman

Omfång: 15 810 ord

Abstract

Title:

The Export-industrial Complex - An Idea Analysis of the Swedish Arm Trade as a Circumstance of Tension Between the Swedish Government's Material Interests and Normative Convictions.

The purpose of this thesis is to analyse the circumstance of tension within the social-democratic Swedish government regarding the Swedish arms trade. The main analysed material consist of six official state documents, three state writings, two government bills and one state information sheet. All documents were publish between the years of 2015 and 2018. The publishers of the documents are the Swedish Ministry of Defense, the Ministry of Enterprise and Innovation and the Ministry of Foreign Affairs. These ministries are the main actors of this thesis. The analysis is made according to a narrating idea analysis. The theoretical perspective is based on research of states and intergovernmental organisations considerations between material and normative interests and values. The thesis also regard a theoretical framework based on human rights violations as a consequence of increased arms flows and states dependance of a national defense industry. An analysis is made of the ministries ideas, prioritisation and ambitions in context of the Swedish arms trade and how these manifest in the new Swedish law export control of arms. The thesis proves a circumstance of tension between the ministries were material interests are prioritised over normative values.

Key words:

Human rights, democracy, export of warfare material, warfare material industry, defence policy, security policy, foreign policy, circumstance of tension.

Abstract

Syftet med denna uppsats är att undersöka spänningsförhållandet i den socialdemokratiska regeringen avseende frågan om krigsmaterielexport. Primärmaterial utgörs av totalt sex officiella statliga dokument i form av propositioner, skrivelser och ett informationsblad som publicerats mellan 2015 och 2018. Materiellt är utgivet av Försvarsdepartementet, Näringsdepartementet och Utrikesdepartementet, vilka också är uppsatsens centrala aktörer. Undersökningen görs via en beskrivande idéanalys. Den teoretiska utgångspunkten är baserad på forskning av staters och mellanstatliga organisationers avvägning mellan normativa värderingar och materiella intressen. Uppsatsen tar också avstamp i ett bredare teoretiskt ramverk som baseras på människorättskränkningar som följd av ökade flöden av krigsmateriel och staters beroendeställning av nationell krigsmaterielindustri. Det som undersöks är departementens idéer, prioriteringar och ambitioner i relation till den svenska exporten av krigsmateriel. En analys görs även av hur idéerna, prioriteringarna och ambitionerna tar uttryck i det nya regelverket och dess riktlinjer om svensk exportkontroll som trädde i kraft i april 2018. Uppsatsen belyser ett spänningsförhållande mellan departementens idéer där materiella intressen prioriteras över normativa värderingar.

Nyckelord:

Mänskliga rättigheter, demokrati, krigsmaterielexport, krigsmaterielindustri, försvarspolitik, säkerhetspolitik, utrikespolitik, spänningsförhållande.

Innehållsförteckning

1	Inledning	s. 1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar	s. 2
1.2	Material och avgränsningar	s. 4
1.2.1	<i>Primärmaterial</i>	s. 4
1.2.2	<i>Sekundärmateriel</i>	s. 7
1.2.3	<i>Källkritik och självkritik</i>	s. 8
2	Teori och metod	s. 9
2.1	Teoretiskt ramverk	s. 9
2.2	Metod	s. 11
3	Litteraturoversikt och tidigare forskning	s. 13
3.1	Mänskliga rättigheter i relation till krigsmaterielexport	s. 13
3.2	Det militärindustriella komplexet	s. 15
3.3	Sveriges krigsmaterielindustrin och krigsmaterielexport	s. 17
4	Bakgrund	s. 20
4.1	Den svenska efterkrigshistorien	s. 20
4.2	Ansvariga myndigheter och aktörer	s. 21
4.3	Svenska regelverk och riktlinjer	s. 22
5	Undersökning och analys	s. 24
5.1	Departementens idéer och ambitioner	s. 24
5.1.1	<i>Regeringens proposition 2014/15:109 - Den försvarspolitiska inriktningen 2016 - 2020</i>	s. 24
5.1.2	<i>Regeringens skrivelse 2015/16:48 - Regeringens exportstrategi</i>	s. 27

5.1.3	<i>Regeringens skrivelse 2016/17:62 - Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik</i>	s. 29
5.1.4	<i>Den nationella säkerhetsstrategin</i>	s.32
5.1.5	<i>Regeringens skrivelse 2017/18:202 - En politik för tillväxt och utveckling av svensk industri</i>	s. 35
5.1.6	<i>Delslutsats</i>	s. 37
5.2	Det nya regelverket	s. 41
5.2.1	<i>Proposition 2017/18:23 - En skärpt exportkontroll av krigsmateriel</i>	s. 41
5.2.2	<i>Departementens idéer och ambitioner i det nya regelverket</i>	s. 44
6	Slutsats och diskussion	s. 47
	Referenslista	s. 53

1. Inledning

Det är förbjudet att exportera krigsmateriel från Sverige eftersom Lag (1992:1300) om krigsmateriel är en förbudslag. Trots detta är Sverige en av världens största exportörer av krigsmateriel. Den svenska exporten likt den globala handeln av krigsmateriel ökar successivt. År 2014 uppgick det totala värdet av den svenska exporten av krigsmateriel till 7,7 miljarder kronor¹ och år 2017 till 11,3 miljarder kronor². Räknat per person är Sverige en av de stater som säljer mest krigsmateriel i världen. Räknat i faktiska tal placerades Sverige på femtonde plats på listan över de stater som exporterar mest krigsmateriel i världen under perioden 2014 till 2017.³ Sveriges krigsmaterielindustri är idag av global karaktär och Sverige är en betydelsefull aktör i den globala handeln av krigsmateriel. Trots att Lag om krigsmateriel är en förbudslag är den svenska krigsmaterielexporten möjlig eftersom att lagen har två undantagsprinciper. Att undantagen snarare blivit regel påvisas genom att av de 1104 ansökningarna rörande utförelse av export av krigsmateriel redogjorde Sverige endast arton avslag av tillstånd för det internationella samfundet år 2017.⁴ En deklarerad förbudslag stoppar inte Sverige från att exportera krigsmateriel.

Sveriges självbild och identitet slutar vara enhällig när rollerna som moralisk stormakt och global krigsmaterielexportör blir tydliga. Å ena sidan har Sverige utvecklat en omfattande krigsmaterielindustri som är beroende av både export och av en koalition av intressen som påverkar den förda nationella säkerhets- och försvarspolitiken där ministrar, statliga myndigheter och industrin har ett nära samarbete. Dessutom anses traditionellt sett den nationella förmågan att producera eget krigsmateriel vara den största faktorn till att kunna säkerställa statens suveränitet. Industrin bidrar även till natio-

---

¹ Skr. 2014/15:114. *Strategisk exportkontroll 2014 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2015.

² Skr. 2017/18:114. *Strategisk exportkontroll 2017 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2018.

³ SIPRI Arms Transfers Database, TIV of arms exports from the top 50 largest exporters, 2014-2017, Stockholm International Peace Research Institute, 2018.

⁴ Skr. 2017/18:114, 2018, s. 38.

nens välfärd och välstånd. Å andra sidan är Sverige den stat i världen som ger mest bistånd i relation till bruttonationalprodukten (BNP), den första staten i världen att införa en feministisk utrikespolitik. Dessutom är Sverige i internationella sammanhang ledande i frågor om mänskliga rättigheter, främjade av demokratiska institutioner och främjande av rättsstatens principer. Den svenska exporten av krigsmateriel är en tydlig målkonflikt inom svensk politik. Denna uppsats behandlar den svenska krigsmateriel-exporten som spänningsförhållande mellan regeringens intresse av krigsmaterielexport och regeringens övertygelser om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

1.1. Problemformulering, syfte och frågeställningar

Lag om krigsmateriel är en förbudslag men har två undantagsprinciper som kan bevilja tillstånd för export av krigsmateriel. Dessa principer lyder;

[T]illstånd enligt denna lag får lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik.⁵

Lag om krigsmateriel har tillhörande riktlinjer vars syfte är att verka som en samlad vägledning för hur alla enskilda ärenden bör hanteras, beaktas och bedömas. Regelverket tillsammans med riktlinjerna bildar grunden för den helhetsbedömning som görs vid ärenden som rör export av krigsmateriel. Helhetsbedömningen görs för att balansera de två undantagsprinciperna och säkerställa att det inte föreligger några ovillkorliga hinder för export. Riktlinjerna fastställer exempelvis att export inte bör ske till stater där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter sker. Export bör inte heller beviljas till en stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat.

År 2017 exporterade Sverige krigsmateriel till totalt 62 stater. Trots det tydliga riktlinjerna var åtta mottagarstater rankade som icke-fria av organisationen Freedom House.⁶ En icke-fri stat beskrivs som att ha flera demokratiska brister och strukturellt

---

⁵ SFS 1300: 1992, *Lag om krigsmateriel* [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 1992. §1.

⁶ Freedom House, *Democracy in Crisis, Freedom in the World 2018, 2018*, Tillgänglig via: <<https://freedom-house.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>> (Hämtad 23/5 2018)

kränka de mänskliga rättigheterna.⁷ Exporten till dessa åtta stater representerar drygt sju procent av det totala värdet av den svenska exporten av krigsmateriel det året. Tolv mot- tagarstater befann sig enligt Uppsala universitets forskningsprogram Uppsala Conflict Data Program i mellanstatliga väpnade konflikter. Exporten till dessa tolv stater repre- senterar drygt trettio procent av det totala värdet av exporten under 2017. Utifrån rik- tlinjerna betyder det att nästintill 40 procent av det totala värdet av krigsmaterielex- porten år 2017 inte borde beviljats tillstånd.

När det kommer till frågan om export av krigsmateriel ställs Sveriges försvars-, säkerhet- och näringspolitiska intressen mot utrikespolitiska övertygelser. Rollen som robust och pålitlig handels- och samarbetspartner inom krigsmaterielindustri ställs mot rollen som moralisk stormakt. Samtidigt som Sverige avser att globalt främja de män- skliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer avser regeringen även att up- prätthålla och vidmakthålla exporten av krigsmateriel. Materiel som inte sällan ex- porteras till stater som kränker de mänskliga rättigheterna samt har demokratiska brister. Regeringens arbete för de mänskliga rättigheterna, nedrustning och Sveriges utrike- spolitiska åtaganden och strategier kan anses oförenligt med en omfattande export av svenskt krigsmateriel. Den svenska krigsmaterielexporten ett spänningsförhållande mel- lan regeringens intressen och regeringens övertygelser.

De centrala aktörerna som kommer att undersökas i relation till den svenska ex- porten av krigsmateriel är Försvarsdepartementet, Utrikesdepartementet och Näringsde- partementet. Departementen är utvalda efter Lag om krigsmateriels undantagsprinciper samt departementens centrala roll för krigsmaterielexport. Försvarsdepartementet är en central aktör för att det ansvarar för Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska frågor. Försvarsminister Peter Hultqvist är även ansvarig för internationellt försvarssamarbete. Utrikesdepartementet är en central aktör eftersom det ansvarar för Sveriges utrikespoli- tiska åtaganden och för arbetet med mänskliga rättigheter och demokrati. Utrikesminis- ter Margot Wallström var även fram till år 2016 ansvarig för exportkontrollen av krigs- materiel, ansvaret ligger i skrivande stund på justitieminister Morgan Johansson. Näringsdepartementet är en central aktör eftersom det ansvarar för den svenska näringspolitiken som omfattar styrning av näringslivet, främjanderesor, handelssamar-

---

⁷ Freedom House, *Methodology*, Freedom in the World 2018, 2018, Tillgänglig via: <https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2018>. (Hämtad 23/5 2018)

beten och därmed den industri och de företag som utvecklar och producerar krigsmateriel. Näringsminister Mikael Damberg är ansvarig för handels- och exportfrämjande.

Med utgångspunkt i det problemområde som formuleras ovan syftar denna uppsats till att genom en idéanalys påvisa och belysa spänningsförhållandet i regeringen avseende frågan om krigsmaterielexport. För att kunna belysa spänningsförhållandet kommer Näringsdepartementets, Försvarsdepartementets och Utrikesdepartementets inställning till den svenska exporten av krigsmateriel undersökas. För att nå syftet väglreds undersökningen av två forskningsfrågor:

- Hur framställs spänningsförhållandet mellan regeringens övertygelser av de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer och regeringens intresse av krigsmaterielexport?
- Hur återspeglas spänningsförhållandet i Sveriges nya regelverk och riktlinjer för export av krigsmateriel?

1.2. Material och avgränsningar

1.2.1. Primärmaterial

Undersökningens material baseras på sex stycken officiella statliga dokument utfärdade av den socialdemokratiska regeringen under tidsperioden april år 2015 till mars år 2018. I urvalet av dokument avgränsas tidsperioden för att kunna fokusera på den rådande synen på export av krigsmateriel. Materialet är utfärdat av Utrikesdepartementet, Näringsdepartementet och Försvarsdepartementet. Materialet är i form av två propositioner, tre skrivelser och ett informationsblad. Urvalet att analysera dessa dokument motiveras genom att de ligger närmast i tid och de senaste publicerade dokumenten av sina slag. Valet av att analysera officiella dokument grundas i att dokumenten är indikatorer på departementens roll i frågan, de redogör departementens idéer och belyser departementens ambitioner och prioriteringar. Allt material undersöks efter samma metodologiska angreppssätt. Urvalet av materialet har syftet att påvisa och belysa spänningsförhållandet i regeringen avseende den svenska exporten av krigsmateriel.

Först kommer fem av dokumenten analyseras för att skapa förståelse av departementens inställning i kontext till frågan om krigsmaterielexporten för att kunna framställa spänningsförhållandet. Näringsdepartementet står ansvarig för två skrivelser där ambitioner för svensk industri och Sveriges exportstrategi presenteras. Utrikesdepartementet står ansvarig för en skrivelse som behandlar regeringens ambition och prioriteringar för det utrikespolitiska arbetet med mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Försvarsdepartementet är ansvarig för propositionen som behandlar Sveriges försvarspolitiska inriktning från år 2016 till år 2020. Informationsbladet är undetecknad av statsminister Stefan Löfven och behandlar Sveriges säkerhetsstrategi. Det är proposition 2017/18:23 som utgör ramen för att kunna besvara den andra frågeställningen. Propositionen presenterar det lagändringsförslag till Lag om krigsmateriel. Lagändringsförslaget trädde i kraft den 15 april 2018. Propositionen kommer jämföras med departementens idéer och ambitioner för att se om spänningsförhållandet återspeglas i det nya regelverket. Nedan följer en närmare presentation av primärmaterielet.

Proposition 2014/15:109, *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020* lämnades över till riksdagen i april år 2015 av Peter Hultqvist för Försvarsdepartementet. Propositionen redovisar regeringens riktning för att stärka den svenska försvarsförmågan från år 2016 till och med år 2020. Propositionen fastställer att det är viktigt att Sveriges försvars- och säkerhetspolitik har ett brett stöd.⁸ Försvarsinriktningen ska presentera åtgärder för att öka Försvarsmaktens operativa förmåga under den nämnda tidsperioden. Propositionen röstades igenom i juni 2015 och inriktningen började gälla den första januari 2016.

Skrivelse 2015/16:48 *Regeringens exportstrategi* överlämnades till riksdagen av Mikael Damberg för Utrikesdepartementet i december 2016. Regeringen har i dialog med näringslivet tagit fram exportstrategin. Exportstrategin redovisar de utmaningar som den svenska utrikeshandeln står inför samt presenterar åtgärder för hur regeringens övergripande exportmål ska nås. Exempelvis presenteras mål som att öka den totala exporten, både i absoluta tal och i andel till BNP.⁹

---

⁸ Prop. 2014/15:109, *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020* [Elektronisk resurs], Stockholm: Försvarsdepartementet, 2015. s. 7.

⁹ Skr. 2015/16:48, *Regeringens exportstrategi* [Elektronisk resurs], Stockholm: Utrikesdepartementet, 2015, s.1.

Skrivelse 2016/17:62 *Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik* överlämnades till riksdagen i december 2016 av Margot Wallström för Utrikesdepartementet. Skrivelsen redogör för regeringens ambitioner och prioriteringar i arbetet för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik. Regeringen presenterar utvecklingen i omvärlden samt vilka instrument som står till förfogande för Sveriges agerande. Skrivelsen fastslår att de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer ska genomsyra alla områden i den svenska utrikespolitiken.¹⁰ Dessutom fastslår skrivelsen att Sverige ska vara ledande globalt i att främja och påverka utvecklingen på dessa tre områden.

Informationsbladet *Nationell säkerhetsstrategi* har som syfte att samlat redovisa Sveriges syn på säkerhet i bred bemärkelse.¹¹ Den nationella säkerhetsstrategin sätter ramar för det arbete som krävs för att värna om Sveriges säkerhet. Säkerhetsstrategin redogör riktlinjer för var de gemensamma resurserna gör mest nytta. Säkerhetsstrategin fastslogs 2017 och informationsbladet är undertecknat av Stefan Löfven.

Proposition 2017/18:23. *Skärpt exportkontroll av krigsmateriel* överlämnades till riksdagen i oktober 2017 av Morgan Johansson för Utrikesdepartementet. Propositionens syfte är att föreslå konkreta tillägg till Lag om krigsmateriel för att skärpa exportkontrollen av krigsmateriel. Propositionen fastslår att de senaste decenniernas utveckling på de utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska områden har inneburit att kraven på den svenska kontrollen av krigsmateriel har förändrats. I propositionen föreslås bland annat att kraven på mottagarstatens respekt för de mänskliga rättigheterna och att mottagarstatens demokratiska status ska utgöra en centrala villkor vid tillståndsprövningen.¹²

Skrivelse 2017/18:202, *En politik för tillväxt och utveckling i svensk industri* överlämnades till riksdagen i mars 2018 av Mikael Damberg för Näringsdepartementet. Syftet med skrivelsen är att presentera och redogöra strategier och åtgärder för att nå de svenska mål om att öka konkurrenskraften och deltagandet i de högkvalificerade delarna av de globala värdekedjorna. Skrivelsen fastställer att Sverige är en stark industrination

---

¹⁰ Skr. 2016/17:62. *Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2016, s. 1.

¹¹ Regeringskansliet, Statsrådsberedningen, *Nationell säkerhetsstrategi* [Elektronisk resurs], 2017. s. 3.

¹² Prop. 2017/18:23. *Skärpt exportkontroll av krigsmateriel*. [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2017, s. 1.

samt att Sveriges industri och dess export har betydelse för både Sveriges välstånd och gemensamma välfärd.¹³

1.2.2. Sekundärmaterial

Sekundärmaterialiet är av olika karaktär och har tre övergripande syften. Sekundärmaterialiet är dels material som har inspirerat till uppsatsens ämne och givit en utgångspunkt för ämnet samt grundförståelsen. I denna uppsats baseras detta material på böcker och publikationer från regering samt dagspress. Sekundärmaterial är dels de källor som berikar uppsatsen med statistik och data som är viktig för att förstå den svenska exporten av krigsmateriel och dess underliggande principer i en nationell och internationell kontext. Detta material är främst hämtat från internationella icke-statliga organisationer och internationella institut för forskning av handel av krigsmateriel, staters demokratiska status och staters respekt för de mänskliga rättigheterna. Sekundärmaterial är också tidigare forskning om ämnet som presenteras i ett separat uppsatskapitel nedan.

För att få utökad förståelse om uppsatsens ämne har regeringens skrivelser om Strategisk exportkontroll från år 2014 till år 2017 haft stor betydelse. Skrivelserna redogör statistik över den svenska exporten av krigsmateriel genom att redovisa värdet av exporten och värdet av beviljade exporttillstånd till respektive mottagarstat under respektive år. Detta gör att det går att se trender och indikationer på hur exporten kommer se ut framöver. Skrivelserna kan vara svårförståeliga eftersom redovisningen inte är heltäckande, det behövs ytterligare underlag, information och statistik från andra källor för att kunna dra slutsatser om vad som faktiskt har exporterats. Skrivelserna har använts för att analysera och se diskrepansen mellan regelverkets syfte och den faktiska exporten samt se vilka stater som Sverige exporterat krigsmateriel till.

Linda Åkerström är författare av boken *Den svenska vapenexporten*. Boken har varit en källa som både inspirerat till undersökningen och skapat förståelse för komplexiteten av den svenska exporten av krigsmateriel. Boken redogör begrepp om myndigheterna, lagarna och politiken. Åkerström redogör även för svenska exportskandaler, konsekvenser och företags marknadsföringsstrategier för krigsmateriel för att få en

---

¹³ Skr. 2017/18:202, *En politik för tillväxt och utveckling i svensk industri* [Elektronisk resurs] Stockholm: Näringsdepartementet, 2018, s.1.

förståelse över Sveriges omfattande export av krigsmateriel.

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) är en viktig källa för statistik och publikationer. SIPRI är ett oberoende internationellt institut som forskar om konflikter, upp- och nedrustning samt kontroll av krigsmateriel. Institutet publicerar årligen statistik, analyser och rekommendationer till beslutsfattare och forskare. SIPRIs årliga publikationer om den internationella handeln med krigsmateriel är betydelsefull för att få förståelse för Sveriges export i relation till den globala marknaden.

Uppsala universitets forskningsprogram Uppsala Conflict Data Program (UCDP) är den källa som använts till att definiera vilka stater som befinner sig i statliga väpnad konflikt. UCDP är världens ledande och äldsta leverantör av statistik om organiserat våld, vilket motiverar valet att använda UCDP som referensram. Freedom House är den organisation som använts för att hämta statistik över staters demokratiska status samt respekt för de politiska och civila mänskliga rättigheterna. Organisationen Freedom House rapporter är de mest lästa och citerade rapporterna av sitt slag och används av exempelvis av beslutsfattare, journalister och akademiker internationellt.

1.2.3 Källkritik och självkritik

Majoriteten av primärmaterialet behandlar inte specifikt export av krigsmateriel. Det betyder att materialet kommer analyseras i relation till och i kontext av den svenska krigsmaterielexporten och krigsmaterielindustrin. För att jag ska förhålla mig på ett likvärdigt sätt till samtliga dokument är den valda metoden och teorin mycket viktigt. Detta resulterar i att hur analysen av materialet och hur dess idéer och ambitioner sätts i relation till exporten av krigsmateriel görs genom mina egna tolkningar efter vägledning av det teoretiska ramverket.

Primärmaterialet kan inte anses vara departementens motsvarighet i frågan utan är enskilda och oberoende av varandra. Materialet har publicerats över en fyraårig period. Tidsperioden kan påverka regeringens inställning till frågan, vilket bör beaktas. Dock är primärmaterialet de senast publicerade av sina slag från departementen och därmed de inställningar, ambitioner och prioriteringar som fortfarande anses gälla.

2. Teori och metod

2.1. Teoretiskt ramverk

Den teori som appliceras på materialet kan beskrivas som det perspektiv som använts för att värdera, inferera och tolka primärmaterialet. Teorin är därmed helt avgörande för den analys och det resultat som blir av undersökningen. Den teori som kommer appliceras på primärmaterialet är baserad på ett teoretiskt ramverk som har sitt ursprung i tidigare forskning om ämnet. Teorins styrka ligger i att den grundas i krigsmaterielexport vilket hjälper att sätta primärmaterialet i kontext samt problematisera materialet. Teorin kan beskrivas som en hybrid av innehållet i flera forskningsartiklar som har bearbetats och konstruerats till att utgöra ett teoretiskt ramverk.

Mitt teoretiska ramverk kommer grundas i begreppet normativ makt och relationen mellan normativa intressen och materiella intressen. Begreppet normativ makt är inget nytt påfund men är inte heller konstant. Begreppet har med historien och tiden ändrat mening och definition. Flera forskare och filosofer har olika åsikter om den normativa maktens tillkomst, syfte och prioriteringar. Jag har anslutit till och inspirerats av Jennifer L. Erickson och Ian Manners forskning om olika mellanstatliga organisationer som verkar som normativa makter. Jag har applicerat deras tankemönster och slutsatser på Sverige och den svenska exporten av krigsmateriel.

Manners menar att en normativ makt exempelvis är en stat eller organisation som styrs av normativa värderingar och är ledande i ett större sammanhang, såsom i den internationella politiska arenan. Dock så menar Manners att normativa övertygelser inte är något permanent utan kan skifta över tid och är beroende av kontext.¹⁴ Det finns olika definitioner av en normativ makt. Det finns tre tolkningar som skiljer sig från varandra men har grundläggande element. Dessa tolkningar är att en normativ makt innehar makt över åsikter, att en normativ makt innehar ideologisk makt och att en normativ makt har

---

¹⁴ Ian Manners, "Normative Power Europe: A contradiction in Terms?", *Journal of Common Market Studies* 2002 Volume 40, Nr 2. 2002, s. 239.

makten att skapa det som anses normalt.¹⁵ De grundläggande elementen är att en normativ makt blir en rättfärdigad makt för att den anses sprida de rätta åsikterna, värderingarna och idéerna. I dagens internationella politiska arena kan de Förenta Nationerna (FN) anses vara den mest framstående normativa makten. FN är det mest framstående legitima organet som berättigar och rättfärdigar idéer och åsikter genom koherenta konventioner, fördrag och avtal som har stor uppslutning av stater och organisationer. Genom att FN är den normativa makten är det även FN som sätter dagens ramar för vad som är normativt.

Erickson har studerat relationen mellan materiella intressen och normativa värderingar i relation till den globala handeln av krigsmateriel. Erickson menar att i denna kontext att en normativ makt kan beskrivas som en organisation eller en stat som syftar till att utöva internationellt ledarskap för att lösa och förebygga internationella konflikter och problem samt främja universella rättigheter. Normativa värderingar är exempelvis mänskliga rättigheter, fred, rättsstatens principer och demokrati.¹⁶ För att en stat ska kunna inta en normativ identitet måste staten föra en utrikespolitik vars målsättning är att sprida och främja normativa värderingar. Staten bör inte sprida dessa värderingar via militära medel utan civila medel vilket bland annat representeras av diplomati och dialog. Att införa normativa värderingar och normer i en stats utrikespolitik är ett sätt att vinna legitimitet i den internationella politiska arenan.¹⁷

De normativa värderingarna åsidosätts och prioriteras ofta ned av materiella intressen. Materiella intressen är konkreta sakvärden och reelltillgångar. Som ett materiellt intresse brukar exempelvis militär styrka och ekonomiska tillgångar samt resurser inräknas. Både stater och organisationer brukar presentera normativa värderingar i utrikespolitiska handlingsplaner och strategier.¹⁸ Dock finns trender att de normativa värderingarna stannar i retoriska framföranden och bortses från i praktiken. Ekonomiska faktorer och den traditionella idén om militär makt är fortfarande djupt rotad i det inter-

---

¹⁵ Manners, 2002. s. 239.

¹⁶ Jennifer L. Erickson, "Market Imperative Meets Normative Power: Human Rights and European Arms Transfer Policy", *European Journal of International Relation* 19(2), 2011. s. 210.

¹⁷ Ibid, s. 211.

¹⁸ Ibid, s 210.

nationella politiska spelet, vilket resulterar i att materiella intressen ofta prioriteras fortlöpande av flera aktörer i flera olika situationer.

Ericksson som granskat utförelse av varor från en så kallad normativ makt menar att tydliga trender att exempelvis den andra partens BNP, tillväxt, militär allianstillhörighet och oljeinnehav väger tyngre än den andra partens respekt för normativa värderingar som mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.¹⁹ Detta tyder på att den andra partens ekonomiska resurser och därmed ekonomisk trovärdighet bräcker normativa värderingar samt respekt för dem. När det gäller fallet av export av krigsmateriel visar studier på att förhållandet mellan kränkningar av mänskliga rättigheter associeras med ökad import av krigsmateriel.²⁰ Normativa värderingar är ofta försvagade och sällan faktiskt enhälliga med den praktik som förs trots en normativ praxis finns etablerad. Normativa värderingar kan enkelt sättas åt sidan eller lämpligen omtolkas när de ska anpassas efter mer konkreta och märkbara statliga strategiska intressen.²¹ Det kan anses att en normativ makt faktiskt strävar efter en större maktandel på den internationella arenan snarare än att faktiskt främja de normativa värderingarna.²²

2.2. Metod

Materialet kommer att metodologiskt analyseras genom en beskrivande idéanalys. Idéanalysen är ett sätt att systematiskt analysera förekomsten av de idéer som centrala aktörer uttrycker i exempelvis politiska uttalande och publikationer. Det finns idéer i princip alla politiska uttalanden som skrivelser och propositioner. Idéanalys förekommer i flera former. Den beskrivande idéanalysen som primärmaterialet kommer analyseras genom är av beskrivande och tolkande karaktär. Via en beskrivande idéanalys infereras materialet vilket gör att kontextuella slutsatser kan dras från materialet.²³ Uppgiften som

---

¹⁹ Erickson, s. 218.

²⁰ Ibid, s. 218.

²¹ Ibid, s. 227.

²² Ibid, s. 228.

²³ Ludvig Beckman, *Grundbok i idéanalys: Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Santérnus Förlag, Stockholm, 2005, s. 50.

den beskrivande idéanalysen tar sig an är dels att genom analytisk läsning som appliceras säga något om textens budskap som inte säger sig självt. Dels är uppgiften att blottlägga nya budskap samt oklarheter som finns i materialet.²⁴ Idéanalysen som appliceras på primärmaterialet är både idécentrerad och aktörscentrerad. En jämförelse mellan aktörerna och dess idéer erbjuder en ingång till tolkning och kan eventuellt exponera oväntade likheter eller olikheter.²⁵ Hur idéerna kommer att förstås redogörs vid presentation av det teoretiska ramverket. Genom att systematiskt analysera förekomsten av idéer i de statliga officiella dokumenten som primärmaterialet utgörs av kan slutsatser dras om vad departementens främsta ambitioner och prioriteringar är.

Undersökningen kommer utföras i två ansatser för att kunna besvara de presenterade frågeställningarna och nå uppsatsens syfte. Den första ansatsen syftar till att kartlägga och blottlägga departementens idéer och ambitioner i relation till den svenska exporten av krigsmateriel. För varje dokument har tre huvudidéer konkretiserats som utgör skelettet för analysen, dessa kategoriseras som: Övergripande syfte och mål, Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer och Export och handel. En delslutsats presenteras därefter som en sammanfattande del med komparativa element för att kunna besvara den första frågeställningen om hur spänningsförhållandet framställs mellan regeringens övertygelser av mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer och regeringens intresse i krigsmaterielexporten. Därefter börjar den andra ansatsen. I den andra ansatsen kommer först proposition 2017/18:23 analyseras på samma sätt som de fem första materialen. Därefter presenteras en ny delslutsats vars syfte är att besvara den andra frågeställningen om hur spänningsförhållandet tar uttryck i det nya regelverket.

---

²⁴ Beckman, 2005, s. 50.

²⁵ Ibid, s. 54 f.

3. Litteraturöversikt och tidigare forskning

Tidigare forskning som presenteras nedan är akademiska verk, främst vetenskapliga artiklar som behandlar samma eller liknande ämne och problemformulering som denna uppsats. Dessa presenteras för att redogöra vilka centrala idéer och tolkningar som finns etablerade inom ämnet. Export av krigsmateriel har länge varit en omdebatterad fråga, både i Sverige och internationellt. Det finns betydligt mer forskning om den globala handeln av krigsmateriel med fokus på bland annat FN:s Arms Trade Treaty och de humanitära konsekvenser av den globala handel av krigsmateriel, än vad det finns forskning om Sveriges inställning och agens i frågan. Den forskning som är av särskilt intresse för denna uppsats är forskning över krigsmaterielexportens relation till implementering av de mänskliga rättigheterna, det militärindustriella komplexet och forskning som fokuserar på relationen mellan Sveriges krigsmaterielindustri och -export. Jag kommer nedan lista tre övergripande teman baserad på tidigare forskning som finns om den globala exporten av krigsmateriel samt den svenska exporten av krigsmateriel.

3.1 Mänskliga rättigheter i relation till krigsmaterielexport

Det finns en tydlig relation mellan ökade flöden av krigsmateriel och ökade antal människorättskränkningar, ökat väpnat våld och avsaknad av fred. Shannon Lindsey Blanton har studerat den internationella handeln med konventionellt krigsmateriel. I hennes forskning konstateras att handeln med krigsmateriel är en faktor som förvärrar väpnade konflikter, organiserat våld och internt förtryck snarare än förbättrar och återställer våldsamma situationer och konflikter.²⁶

---

²⁶ Maya Brehm, "The Arms Trade and States' Duty to Ensure Respect for Humanitarian and Human Rights Law", *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, 2008, s. 360.

Blanton har även studerat hur upphandling av krigsmateriel motiveras och rättfärdigas. Handeln motiveras ofta för dess förmåga att avskräcka och avvärja annan part att ingripa ett territorium. Dock är krigsmateriels grundläggande syfte att förintna människor, förstöra mark och infrastruktur samt skapa en övergripande rädsla. Dessutom visar Blanton att export av krigsmateriel till tvivelaktiga stater och utvecklingsländer snarare resulterar i ökad osäkerhet för mottagarstatens befolkning genom att materieleet ofta används mot mottagarstatens egna befolkning.²⁷ Att tillföra militära medel till en stat kommer alltid förstärka statens militära kapacitet vilken presumtivt kan användas mot den humanitära rätten och kan leda till fler människorättskränkningar.²⁸ Generellt har höga militära kostnader och utgifter via flera studier visat en negativ inverkan på de mänskliga rättigheterna. Höjs den militära andelen av den totala nationella utgiften ner prioriteras andra områden där de mänskliga rättigheterna och andra normativa värderingar ofta finns representerade.²⁹ Krigsmateriel är verktyg som direkt kan kopplas till grova och omfattande kränkningar av de mänskliga rättigheterna och avsaknad av fred och avsaknad av demokratiska institutioner. Ska stater och mellanstatliga organisationer kunna främja och skydda de mänskliga rättigheterna måste handeln med krigsmateriel vara gravt reglerad och de konsekvenser av krigsmaterielexport måste tydligt utvärderas. Spridning av krigsmateriel kommer inte öka säkerhet för människor, påverka fredsarbete positivt eller underlätta att säkerställa att de mänskliga rättigheterna respekteras.³⁰

De humanitära konsekvenserna av användningen av konventionellt krigsmateriel är förödande. Jamil Balga forskar om de humanitära konsekvenserna av handel med krigsmateriel. Enligt rapporter utförda av bland annat FN förväntas globalt drygt en halv miljon människor mista sina liv av väpnat våld som orsakas av konventionellt krigsmateriel varje år. Även om handel av krigsmateriel i sig själv inte är den underliggande anledningen till väpnade konflikter, kränkningar av mänskliga rättigheter eller avsaknad

---

²⁷ Shannon Lindsey Blanton, "Instruments of Security or Tools of Repression? Arms Import and Human Rights Conditions in Developing Countries", *Journal of Peace Research*, Vol. 36, No. 2, 1999, s. 241.

²⁸ Shannon Lindsey Blanton, "Foreign Policy in Transition? Human Rights, Democracy, and U.S. Arms Exports", *International Studies Quarterly* 49, 2005, s. 649.

²⁹ Blanton, 1999, s. 234.

³⁰ Ibid, s. 241.

av fred finns det en tydlig länk där i mellan.³¹ Alla typer av krigsmateriel förvärrar, intensifierar och förlänger konflikter samt möjliggör förövande av de grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.³² Balga konstaterar att kvinnor främst missgynnas av väpnat våld och konflikter. Våldtäkter, sexuellt slaveri och människohandel ökar vid väpnade konflikter pågår vilket gör kvinnan till de främsta offren av en omfattande handel av krigsmateriel.³³ Ökade flöden krigsmateriel kommer öka möjligheten till ökade antal människorättskränkningar.

3.2 Det militärindustriella komplexet

Militära medel och krigsmateriel har genom historien haft en viktig roll för en stat att säkra en stats territoriella gränser, suveränitet och därmed makt. Marc R. DeVore har forskat om mindre staters krigsmaterielindustrier och hur dess export tar utrymme på den internationella arenan. Traditionellt ansedd som det primära verktyget för att motverka och avvärja externa hot en nationell krigsmaterielindustri och därmed en nödvändighet för en stats säkerhet. Detta har lett till att det endast är ett fåtal andra faktorer har en större inverkan på hur makt har fördelas internationellt, än en stats förmåga att kunna producera och utveckla avancerat krigsmateriel. Detta har gjort att även mindre stater strävar efter en nationell krigsmaterielindustri, trots att de faktiska reallgångarna inte finns.³⁴ DeVore konstaterar att mindre stater har svårare att vägra exportförfrågningar från ekonomiskt stabila stater.³⁵ Detta leder till att materiella intressen ofta prioriteras över normativa värderingar vid export av krigsmateriel.

Krigsmaterielindustrin är under ständig utveckling. Efter det kalla krigets slut skedde en omstrukturering av industrin som gick från nationell till internationell karak-

---

³¹Jamil Balga, "The New International Law of Arms Trade: A Critical Analysis of the Arms Trade Treaty from the Human Rights Perspective", s. 586.

³² Ibid, s. 589 f.

³³ Ibid, s. 590.

³⁴ Marc R. DeVore, "Reinventing the Arsenal: Defense-Industrial Adaptation in Small States", *The Korean Journal of Defense Analysis*, Vol. 28, No. 1, 2016, s. 32.

³⁵ Ibid, s. 42.

tär.³⁶ María D.C Garcia och Paul Levine har med ett kritiskt perspektiv studerat de konsekvenser för den exporterande staten och det internationella exportåtagandets konsekvenser. Studier visar bland annat på att exportåtagandet kan vara en säkerhetsrisk för den exporterande staten. Det finns alltid en risk att mottagarstater kan bli ett potentiellt direkt hot mot den exporterande statens nationella säkerhet. Mottagarstaten kan även bli ett indirekt hot genom att exporten upprätthåller och i viss mån skapar möjlighet till regionala konflikter. Export av krigsmateriel och ökade flöden av krigsmateriel kan anses hota den globala säkerheten. Export av krigsmateriel är även nära kopplat till pådrivande av interna konflikter och svår fattigdom som kan komma att kräva fler internationella insatser och bistånd, ett ansvar som ofta faller tillbaka på exporterande staten.³⁷

Som ovan redan konstaterat är krigsmaterielindustrin i modern tid sedd som ett vitalt intresse och kärnan av nationell säkerhet. Flera stater har därför sedan början av 1900-talet investerat stora resurser i forskning och utveckling av krigsmateriel för att säkerställa en intern produktion av teknologi och materiel. Regeringar har därför utvecklat en nära relation och samarbete med krigsmaterielindustrin eftersom de delar gemensamma intressen. Masako Ikegami har forskat om det så kallade militärindustriella komplexet. Det militärindustriella komplexet är det nära samarbete som uppstår mellan stat och industri. Komplexet grundas i en stats regering beroendeställning till den privata industrin. Utan krigsmateriel står en stat inte lika stark och innehar inte troligtvis mindre makt i den internationella politiska arenan. Detta gör att regeringar ofta ämnar till att upprätthålla och gynna en robust inhemsk industri. Industrins särart förstärks även eftersom den även bidrar med sysselsättning och därmed nationell välfärd och välstånd.³⁸ Staten anses att i viss mån tappat greppet om industrin. Den beroendeställning som den regeringar har till industriföretagen resulterar i att det är näringslivet som i viss mån styr den omfattande exporten av krigsmateriel.³⁹

Daryl Bockett har studerat staters regelverk och riktlinjer om exportkontroll av krigsmateriel. Bockett har sett över staters och beslutsfattares användning av olika be-

---

³⁶ María D.C Garcia-Alonso & Paul Levine, "Arms Trade and Arms Races: A Strategic Analysis", 2007, i Sandler, T., & Hartley, K., (red.), *Handbook of Defense Economics Vol. 2: Defense in a Globalized World*, 1. ed., Elsevier North Holland: Amsterdam, 2007, s 955.

³⁷ Ibid, s. 950.

³⁸ Masako Ikegami, "The End of A National Defence Industry?: Impacts of Globalization on the Swedish Defence Industry", *Scandinavian Journal of History*, Vol. 38, No. 4, 2013, s. 437.

³⁹ Ibid, s. 450.

grepp inom krigsmaterielindustrin. Flera stater har valt att benämna *krigsmateriel* som *försvarsmateriel*. Bockett menar att benämna krigsmateriel för försvarsmateriel kräver en mer ingående kontroll över materielets syfte och natur samt hur materialet kommer att användas i mottagarstaten. Innan stater har applicerat en utökad kontroll i sina exportstrategier, regelverk och riktlinjer om exportkontroll anser Bockett att begreppet försvarsmateriel inte kan användas.⁴⁰ Bockett är kritisk mot att flera stater har allierade stater som vid en tillståndsprövning av export inte har samma omfattande regler som andra stater. Eftersom krigsmateriel har en lång livslängd och har förödande konsekvenser bör alltid en försiktighet finnas vid export av krigsmateriel. Vid export av krigsmateriel bör det alltid ses över och göras en riskanalys hur materielelet kommer att kunna användas av och gynna mottagarstatens militära kapacitet. Detta kan anses extra viktigt för stater som strävar och arbetar för regional säkerhet och förebyggande av konflikter. Krigsmateriel är en provocerande handel och affärer mellan två stater kan påverka andra staters förhållningssätt till den internationella arenan vilket kan påverka den globala säkerheten.⁴¹ Stater som exporterat krigsmateriel har aldrig nämnts skyldiga för de människorättskränkningar och den förödande verkan materialet brukat. Internationella domstolar har aldrig vid relevanta fall kunnat kräva det ansvaret av den exporterande staten. Därför blir krigsmaterielindustrin en ansvarsfri industri vilket kan vara en faktor till varför industrin och handeln kan fortsätta vara så pass omfattande och successivt ökande trots de förödande konsekvenser handeln faktiskt har.⁴²

3.3 Sveriges krigsmaterielindustri och krigsmaterielexport

Sverige har ett specifikt förhållande till sin krigsmaterielindustri. Det militärindustriella komplexet har alltid varit närvarande och även efter det kalla krigets slut har den svenska regeringen haft ett särskilt förhållande till industrin. Wayne Coetzee har studerat den

---

⁴⁰ Daryl Bockett, "The Assumptions Underlying Arms Transfers - Towards a More Meaningful Framework for Policy Analysis", *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, Vol 5, No 6, 2010, s. 12.

⁴¹ Ibid, s. 12.

⁴² Ibid, s. 14.

svenska krigsmaterielindustrin och hur den aktivt upprätthålls. Coetzee presenterar tre faktorer som har haft en särskilt effekt på att den svenska krigsmaterielindustrin upprätthålls. Dessa faktorer är samhälleliga preferenser, förändring av försvars- och säkerhetspolitiska ramverk samt den svenska nationella identiteten.⁴³ Genom att undersöka dessa tre faktorer syns återkommande och relaterande aktörer som har påverkat hur krigsmaterielindustrin har vidmakthålls. Exempelvis visar Coetzee att det svenska politiska systemet varit och fortfarande är influerat av aktörer från krigsmaterielindustrin. Ledare från industrins fackföreningar, branschorganisationer samt krigsmaterieföretag har öppna svängdörrar till regeringen.⁴⁴ Aktörerna har även en lång tradition av att pressa regeringen till att agera för intresset av dess uppdragsgivare och aktieägare samt har lyckats via ekonomiska och politiska intressen därmed lyckats infiltrerar flera av de plattformar där Sverige beslutsfattare verkar. Exempelvis har dagens statsminister en bakgrund hos industrins fackföreningar. Granskas Socialdemokraterna vidare har tre av sju personer från partiets ledningsgrupp en bakgrund hos krigsmaterielindustrins fackföreningar. Saab AB har alltid ställt krav på den svenska regeringen om att export måste tillåtas eftersom regeringen annars står utan eget krigsmateriel. 70 procent av det svenskt producerade krigsmaterielen går på export. Exporten är både politiskt och ekonomiskt strategiskt eftersom krigsmaterielindustrin verkar som alla andra industrier och strävar överlevnad men främst en årlig vinst.⁴⁵

Coetzee konstaterar att krigsmaterielindustrin har upprätthålls för att den motiveras som ett ekonomiskt intresse som utger sysselsättning och säkerställer välstånd och välfärd men även gör Sverige till en aktör på den internationella politiska arenan vilket även medför ett maktincitament för Sverige. Krigsmaterielindustrin har även upprätthålls genom att aktörer från industrin lyckats omformulera materielens syften. Regeringens försvarspolitiska rådgivare har exempelvis inställningen att Jas 39 Gripen är byggd för fred, inte krig. Den svenska krigsmaterielindustrins marknadsföring som

---

⁴³ Wayne Coetzee, "The Interplay Between National Interest and Idealism Regarding Sweden's Gripen Exports" *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies, Vol 45, No. 1, 2017, s. 45.*

⁴⁴ *Ibid*, s. 49.

⁴⁵ *Ibid*, s. 47.

gör att materiel som exempelvis Saabs Jas 39 Gripen ses som en symbol av svensk prestige och ett medel som bidrar till fred och demokrati.⁴⁶

---

⁴⁶ Coetzee, 2017, s. 58.

4. Bakgrund

4.1 Den svenska efterkrigshistorien

Sverige förde från det andra världskriget fram till det kalla kriget slut en så kallad neutralitetspolitik. Denna politik grundade sig i att Sverige skulle vara alliansfritt i fred syftande till neutralitet i krig.⁴⁷ Målet med denna politik var att kunna förklara Sverige neutralt och inte behöva medverka i eventuella samtida eller framtida väpnade konflikter. För att Sverige skulle kunna vara alliansfritt och neutralt ansågs ett robust eget militärt försvar och en stark inhemsk krigsmaterielindustri vara förutsättningarna.⁴⁸ Den svenska regeringen favoriserade svenska företag vid upphandling och såg till så att industrin kunde upprätthålla sin utveckling och produktion. Neutralitetspolitiken resulterade i att Sverige finansierade utvecklingen och produktionen av militära materiel självt. Fram till och med 1970-talet producerade Sverige 90 procent av Försvarsmaktens krigsmateriel och under 1980-talet producerade Sverige 70 procent av krigsmaterielet.

Sveriges krigsmaterielindustri växte sig stark och trots att industrin främst skulle fokusera på de inhemska behovet skedde en del export. Under 1970-talet rankades Sverige som världens tolfte största exportör.⁴⁹ Trots en stor budget för det försvarspolitiska området kräver den bredd av materiel för att kunna vara helt självförsörjande större finansiella tillägg som inte gick att rättfärdiga politiskt. Export av det svenskproducerade krigsmaterielet blev lösningen för att täcka det finansiella glapp mellan industrins behov av sälja och det svenska försvarets behov av materiel.⁵⁰

---

⁴⁷ Wilhelm Agrell, "Wilhelm Agrell om alliansfrihet och neutralitet", Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 14/2 2014. < <http://www.sakerhetspolitik.se/Forsvar/internationellt-forsvar/Militar-alliansfrihet/wilhelm-agrell-om-alliansfrihet-och-neutralitet/>> (Hämtad 23/5 2018)

⁴⁸ Linda Åkerström, *Den svenska vapenexporten*, Leopard förlag i samarbete med Svenska Freds och Skiljedomsföreningen, 2016. s. 14.

⁴⁹ SOU 2002:108, Säkerhetspolitiska utredningen, *Fred och säkerhet: svensk säkerhetspolitik 1969-1989 : slutbetänkande*, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2002, s. 546

⁵⁰ Åkerström, 2016, s. 15.

Export gjorde den inhemska industrin kostnadseffektiv och gav möjligheter till att upprätthålla produktion av materiel.

Efter det kalla kriget slut skedde en dramatisk global ändring av anskaffning och upphandling av krigsmateriel. Nästintill alla stater minskade sina försvarsbudgetar och hela krigsmaterielindustrin stod inför stora förändringar. Krigsmaterielindustrin möttes av en globalisering och blev beroende av internationella samarbeten och en mer omfattande export. För att kunna upprätthålla den kompetens som den breda krigsmaterielindustrin byggt upp i Sverige tilläts utländsk ägande av krigsmaterieföretagen. I relation till förändringarna presenterades nya säkerhetspolitiska strategier i början på 2000-talet. Regeringen önskade att fortsätta upprätthålla en stark inhemsk industri och startade strategier, stöd och myndigheter för att säkerställa export av krigsmateriel.⁵¹ Att exportåtagandet ökade syns i statistik. År 1997 gick 25 procent av den svenska krigsmaterielindustrins produktion till export och år 2013 gick 60 procent av produktionen till export.⁵² Detta påvisar att den svenska krigsmaterielindustrin är beroende av en omfattande export och materielsamarbeten. Detta gör också regeringen beroende av att upprätthålla och säkerställa möjligheten att exportera krigsmateriel för att kunna finansiera och upprätthålla utveckling och produktion av nya system, materiel och utrustning till Försvarsmakten.⁵³

4.2 Svenska ansvariga myndigheter och aktörer

Trots att en internationalisering av krigsmaterielindustrin är export av krigsmateriel fortfarande ett politiskt område som står under nationell kontroll. Det är den svenska staten som både begränsar export av krigsmateriel genom regelverk och riktlinjer men som även underlättar export och stödjer krigsmaterielindustrin. Exempelvis finns det flertalet

---

⁵¹ Mark Bromley & Siemon Wezeman, "Current Trends in the International Arms Trade and Implications for Sweden", Stockholm International Peace and Research Institute, 2013, s. 8.

⁵² SOU 2015:72, Krigsmaterielexportöversynskommittén, *Skärpt exportkontroll av krigsmateriel: slutbetänkande*, Fritze, Stockholm, 2015, s. 193.

⁵³ Reuters Staff, "Swedish Government OKs purchase of 60 Saab Gripen Jets", Reuters, 17/1 2013. Tillgänglig via: <<https://www.reuters.com/article/saab/swedish-government-oks-purchase-of-60-saab-gripen-jets-idUSL6N0AM3BG20130117>> (Hämtad 23/5 2018)

myndigheter som arbetar med exportstöd och handel av krigsmateriel.⁵⁴ Ansvar för att pröva företagens ansökningar om export har myndigheten Inspektionen för strategiska produkter (ISP). Det är en förvaltningsmyndighet som enligt Lag om krigsmateriel ska bevilja eller avslå ansökningar om export. Flera andra myndigheter och aktörer med särskild kompetens, såsom Exportkontrollrådet (EKR), som betasår av sittande riksdagsledamöter, ger råd till hur ISP bör tolka den lag och de riktlinjer som finns. ISPs motiv och skäl till ett antingen beviljat eller avslaget exporttillstånd ligger under sekretess. Myndigheten Försvarets materielverk (FMV) huvuduppgift är att köpa in krigsmateriel till det svenska försvaret men ansvar även för exportstöd. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) är den myndighet vars uppgift är att forska, nationellt och internationellt om försvar, säkerhet och krigsmateriel. Det finns även en myndighet och ett statligt bolag som ger lån och krediter till mottagarstater för att underlätta exportaffärer.⁵⁵

Krigsmaterielindustrin i Sverige producerar produkter, system och komponenter särskilt för militärt bruk. Saab AB, BAE Systems Hägglunds AB, BAE Systems Bofors AB är de tre största företagen i Sverige. Saab är fortfarande helt svensktägt men både BAE Systems Hägglund och BAE Systems Bofors är dotterbolag till det brittiska företaget BAE Systems Plc. I Sverige finns det totalt cirka 150 företag som representerar krigsmaterielindustrin i Sverige och producerar materiel för militärt bruk. Ett 40-tal av dessa företag har exporttillstånd. Den svenska krigsmaterielindustrin omsätter cirka 30 miljarder svenska kronor varje år.⁵⁶

4.3 Svenska regelverk och riktlinjer

Det har pågått en process att införa en mer skärpt exportkontroll i Sverige sedan år 2011. Den tillsatta Krigsmaterielöversynkommittén presenterade ett förslag för en skärpt exportkontroll år 2015. I oktober år 2017 presenterade regeringen proposition 2017/18:23 som ett konkret ändringsförslag om en mer skärpt exportkontroll. I april

---

⁵⁴ Åkerström, 2016, s. 33.

⁵⁵ Ibid, s. 32.

⁵⁶ SOU 2015:72, 2015, s. 193.

2018 trädde propositionens förslag om tillägg i regelverk och riktlinjer för Lag om krigsmateriel i kraft. Utöver de svenska riktlinjerna måste även ISP vid en tillståndsbedömning följa EUs Gemensamma ståndpunkt om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel (GUSP). GUSP påbörjades 1992 men tog sin nuvarande form som folkrättsligt bindande år 2008. GUSP deklarerar exempelvis att export av krigsmateriel inte får ske om internationella vapenembargon finns⁵⁷, att exporttillstånd inte ska utfärdas där det föreligger en uppenbar risk att materielen kommer användas för internt förtryck⁵⁸ och om det finns en risk att materielen kommer användas på ett aggressivt sätt mot en annan stat.⁵⁹ Dessutom har Sverige ratificerat och implementerat FN:s vapenfördrag Arms Trade Treaty (ATT). ATT trädde i kraft år 2014 och har som syfte att etablera en global gemensam standard för att reglera handeln med konventionella vapen och förhindra illegala flöden av krigsmateriel. ATT samlar de ställningstaganden som FN:s medlemstater redan tagit om de mänskliga rättigheterna, fred och säkerhet och kopplar de till handeln av krigsmateriel. ATT nämner explicit könsrelaterat våld i mottagarstaten som ett hinder för export⁶⁰ och fördraget har en starkare koppling till mottagarstatens beteende i en väpnad konflikt⁶¹ samt den humanitära rätten⁶².

---

⁵⁷ 2008/944/GUSP, *Rådets gemensamma ståndpunkt om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel*, Europeiska unionens råd, 2008, artikel 2, kriterium 1a.

⁵⁸ Ibid, artikel 2, kriterium 2a.

⁵⁹ Ibid, artikel 2, kriterium 4a.

⁶⁰ C.N.630.2014, *Arms Trade Treaty*, United Nations, 2013. Tillgänglig via: < <https://unoda-web.s3-accelerate.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/06/English7.pdf>>, Artikel 7, 4§.

⁶¹ Ibid, Artikel 6, 3§.

⁶² Ibid, Artikel 7, 1b(i)§

5. Undersökning och analys

5.1 Departementens idéer och ambitioner

5.1.1 Regeringens proposition 2014/15:109 - Den försvarspolitiska inriktningen 2016-2020

Den försvarspolitiska inriktningens huvudsakliga idé och de åtgärder som presenteras grundas i att den säkerhetspolitiska situationen har förändras och att Sverige nu, i större utsträckning än tidigare, befinner sig en säkerhetspolitisk frontzon. Försvarsdepartementet deklarerar att säkerhetspolitikens huvudsakliga mål är att garantera Sveriges oberoende och suveränitet. Det yttersta verktyget för att nå detta mål är Försvarsmakten. Försvarsmakten ska främst skydda Sveriges säkerhet, välstånd och trygghet.⁶³

Försvarsmakten presenteras som den faktor som främst motiverar export av krigsmateriel. Exportåtagandet och exportstödet måste upprätthållas för att vidmakthålla Försvarsmaktens operativa förmåga. För att Försvarsmaktens operativa förmåga ska underhållas måste även de svenska krigsmaterielföretagen ha möjlighet att bibehålla konkurrenskraft och företagens kompetens måste säkerställas.⁶⁴ Denna reflektion dras eftersom Försvarsdepartementet tydligt och upprepat uttrycker ambitioner för krigsmaterielexport och exportfrämjande aktiviteter. Det tydliggörs upprepat genom att Försvarsdepartementet förklarar hur exporten minskar kostnader för utveckling och produktion av materiel, vilket är fördelaktigt för Försvarsmaktens operativa förmåga. Export av krigsmateriel kan därför beskrivas som ett materiellt intresse. Exportåtagandet presenteras av Försvarsdepartementet som nästintill säkerhetspolitikens stomme. Exportåtagandet gynnar och skyddar Sveriges säkerhet, välstånd, trygghet samt de svenska rättigheterna och intressena eftersom den vidmakthåller Försvarsmaktens operativa

---

⁶³ Prop. 2014/15:109, 2015, s. 7.

⁶⁴ Ibid, s. 101.

förmåga. Export av krigsmateriel och exportfrämjande verksamhet kan därför även ses som en högprioriterad säkerhetspolitisk fråga. Den globala befolkningens säkerhet, trygghet och välbefinnande tar inte uttryck i propositionens förhållning till export av krigsmateriel och exportfrämjande aktiviteter. Detta är anmärkningsvärt eftersom export av krigsmateriel både kan försämra säkerhet, trygghet och välbefinnande i mottagarstaten men även förhindra utveckling och motverka jämställdhet i mottagarstaten.⁶⁵

Försvarsdepartementet deklarerar att säkerhet byggs gemensamt och i solidaritet med andra. Den svenska säkerhetspolitiken ämnar en framväxt av svensk, nordisk och europeisk säkerhet genom att förebygga krig och konflikt i närområdet. Bilateral samarbeten ska utvecklas och förstärkas. Försvarsdepartementet anser att säkerhets- och försvarspolitiskt samarbete med Finland, EUs medlemsstater och USA är av särskild vikt.⁶⁶ Försvarsdepartementet anser även att regionala och globala utmaningar kan endast mötas om USA och EU arbetar tillsammans. Försvarsdepartementet deklarerar att materielsamarbeten är en viktig faktor och aspekt i säkerhets- och försvarspolitiska samarbeten.⁶⁷ Jag anser att även om Sverige ämnar att stanna alliansfritt gör de specifika säkerhets- och försvarspolitiska samarbeten med USA och EUs medlemsstater att Sverige positionerar sig i den internationella politiken.

Traditionellt sett reflekterar en robust materialförsörjning en stats makt och möjlighet att påverka det internationella samfundet, detta betyder att Sverige kan erhålla större maktandelar i den internationella politiska arenan om Sverige satsar på försvarssamarbeten med världens stormakter vilket kan anses motivera till materiel-samarbeten samt en mer omfattande export. Dock är export och samarbeten med krigsmaterielområdet en traditionell faktor som visar stöd till samarbetspartnern eller mottagarstaten statens regim samt handlingar.⁶⁸ Att exempelvis särskilt arbeta, utveckla och producera krigsmateriel med USA kan göra att Sverige anses stödja de militära aktiviteter, invasioner och människorättskränkningar som USA utför i bland annat Mellanöstern. Sverige kan även via sin export till Förenade Arabemiraten och Saudiarabien anses stödja de strukturella människorättskränkningar som sker i de staterna. Det blir

---

⁶⁵ Erickson, 2011, s. 216.

⁶⁶ Prop. 2014/15:109, 2015, s. 25 f.

⁶⁷ Ibid, s. 101.

⁶⁸ Erickson, 2011, s. 216.

tydligt att den svenska säkerheten anses stärkas gemensamt och solidariskt med några få utvalda stater, och att andra staters säkerhet och dess befolkningar är mindre viktiga.

I propositionen formuleras även att grundläggande värden som mänskliga rättigheter, demokrati och rättssäkerhet ska värnas om i Sverige och i Sveriges närhet. Det fastställs även att det är genom Sveriges bidrag till FN som säkerhetspolitiken ska stödja arbetet för global fred, säkerhet och utveckling.⁶⁹ Dessa formuleringar kan tolkas som en handlingsfrihet, ansvarsavskrivning och att Sverige därmed undgår ett eget ansvar till att bidra till global fred, säkerhet och utveckling. Krigsmaterielexport sätts inte heller i relation till global fred, säkerhet och utveckling. Det tydliggörs därför att normativa värderingar ned prioriteras av nationella materiella intressen och de så kallade svenska rättigheterna. Jag anser att det finns en tydlig distinktion mellan Sverige och den svenska befolkningen samt resterande stater och den globala befolkningen. Försvarsdepartementet formulerar nämligen att det är de svenska rättigheterna och intressena som är av värde att värna om och beskydda.⁷⁰

På ett liknande sätt deklarerar Försvarsdepartementet att en internationell världsordning som grundas i folkrätt är viktig för den svenska säkerheten, inte främst för den globala säkerheten.⁷¹ Genom folkrätten kan fred, frihet och försoning uppnås vilket är förutsättningarna för ett stabilt och förutsägbart närområde vilket är av svenskt intresse. En distinktion mellan Sveriges befolkning och resterande befolkning dras även i denna formulering. Den internationella världsordningen ska främst gynna Sveriges säkerhet även om det i propositionen deklarerats att när grundläggande värden som de mänskliga rättigheterna, demokrati eller när samhällets funktionalitet bryter samman ska det internationella samfundet ingripa. Dock kan detta ses som av eget svenskt intresse och ett vidmakthållande och upprätthållande av en status på den internationella politiska arenan, snarare än att gynna och skydda människor globalt som får sina rättigheter kränkta eller lever i ett samhälle där funktionaliteten bryts ned.

Försvarsdepartementet använder sig även av begreppet *försvarsmateriel* och *försvarsindustri* trots att det officiella begreppen som denna typ av materiel ska refereras som *krigsmateriel* och *krigsmaterielindustri*. Det är problematiskt att kalla materiel

---

⁶⁹ Prop. 2014/15:109, 2015, s. 7.

⁷⁰ Ibid, s. 7.

⁷¹ Ibid, s. 20.

av denna art för försvarsmateriel istället för krigsmateriel. Att benämna krigsmateriel för försvarsmateriel bör bara ske om det är tydligt att materiel ska användas endast i defensivt syfte.⁷² Dock finns det inga efterkontroller över hur det materiel som Sverige exporterar används av mottagarstaten. Det enda kravet är att Sverige ska kräva ett slutanvändarintyg som klargör vem som är slutanvändare utifrån kategorierna, militär, polis eller annan stat.⁷³ Allt krigsmateriel kan användas i både offensivt och defensivt syfte samt har som syfte att antingen upprätthålla eller förstärka en militärkapacitet, därför är termen försvarsmateriel problematisk.⁷⁴

5.1.2 Regeringens skrivelse 2015/16:48 - Regeringens exportstrategi

Näringsdepartementets huvudprioritering och idé i exportstrategin är att Sveriges totala export ska öka eftersom export är en viktig faktor för Sveriges tillväxt och välfärd. Ett av Sveriges övergripande mål är därför att öka exporten både i faktiska tal och andel av BNP.⁷⁵ Detta för att det finns en viss omfördelning i världen där öst tar större andelar av världens totala handel. Sveriges export står fortfarande stark men minskar i andel sett från ett globalt perspektiv. För att åtgärda detta anser Näringsdepartementet att Sverige måste hålla den globala handeln öppen och Sverige i större utsträckning ska nå tillväxtmarknaderna.⁷⁶

Exportstrategin presenterar 26 stater som anses extra viktiga affärspartners och kunder av svenska produkter. Dessa stater är utvalda för att de har ett högt BNP eller förväntas ha en hög tillväxt under de kommande åren.⁷⁷ Sverige exporterar krigsmateriel till 21 av dessa stater och 17 av dessa stater respekterar inte de mänskliga rättigheterna eller befinner sig i en mellanstatlig väpnad konflikt.⁷⁸ Näringsdepartementet menar samtidigt att särskild uppmärksamhet krävs när affärer sker med stater som inte

---

⁷² Bockett, 2010, s. 6.

⁷³ Prop. 2017/18:23, 2017 s. 79.

⁷⁴ Bockett, 2010, s. 6.

⁷⁵ Skr. 2015/16:48, 2015. s. 5.

⁷⁶ Ibid, s. 9.

⁷⁷ Ibid, s. 6.

⁷⁸ En sammanslagning av data från UCDP och Freedom House som applicerats på Exportstrategins deklARATION om vilka tillväxtmarknader som Sverige ska prioritera export till.

fullt respekterar de mänskliga rättigheterna i lagstiftningen. Näringsdepartementet har även instiftat specifikt exportstöd som kallas Team Sweden. Team Swedens syfte är se till att handelsrelationer upprätthålls och förstärks samt främja svenska företag internationellt.⁷⁹ Team Sweden har flertalet gånger besökt stater som kränker de mänskliga rättigheterna och har demokratiska britser. Vid Team Swedens besök i dessa stater har ledare från krigsmaterieföretag varit med. Detta påvisar att materiella intressen och stater med högt BNP är en mer stabil och trovärdig kund av svensk materiel och att normativa värderingar som de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer prioriteras ned.⁸⁰ De svenska rättigheterna och intressena går över andra människors rättigheter, säkerhet och trygghet.

Näringsdepartementet ämnar även till att i större utsträckning matcha svenska erbjudanden med den globala efterfrågan och marknaden.⁸¹ I nuvarande situation där fler och fler stater väljer att rusta upp sitt försvar och operativa försvarsförmågor betyder det att krigsmateriel skulle kunna betraktas tas som en svensk produkt som matchar den globala efterfrågan. Därmed kan det enligt Näringsdepartementet anses en krigsmaterielindustrin som Sverige ska lägga särskilt fokus på när det gäller forskning, utveckling och export. Finns det en stor efterfrågan kan Sveriges egna välstånd och välfärd gynnas genom ökad sysselsättning gynnas. Materiella intressen vägs över normativa värderingar och övertygelser eftersom det materiella intresset gynnar Sverige och den svenska befolkningen kortsiktigt.

Strategin deklarerar att handel förbättrar relationer med stater och aktörer vilket kan gynna värden som demokrati, jämställdhet, mänskliga rättigheter och klimat i den stat som Sverige gör affärer med. Näringsdepartementet anser att det betyder att Sverige kan sätta särskilda villkor och krav på mottagarstaten samt föra dialog, även om känsliga ämnen.⁸² När det gäller handel och export med krigsmateriel går det inte att säga att en omfattande handel och export till tvivelaktiga stater kommer gynna värden som demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet i mottagarstaten. Majoriteten av tidigare forskning i ämnet påvisar motsatsen, att förstärkning av en stats militära förmåga

---

⁷⁹ Skr. 2015/16:48, 2015, s. 11.

⁸⁰ Erickson, 2011, s. 218.

⁸¹ Skr. 2015/16:48, 2015, s. 7.

⁸² Ibid, s. 6.

påverkar den inhemska befolkningen negativt.⁸³ Näringsdepartementet refererar till de normativa värderingarna genom att beakta PGU och Handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter för att säkerställa att exporten inte negativt påverkar klimatet i mottagarstaten. Dessutom tar Näringsdepartementet hänsyn till att krigsmaterielexport omfattas av särskilda regelverk men samtidigt deklarerar att strategins generella mål även gäller krigsmateriel där de nödvändiga tillstånden finns.⁸⁴

Näringsdepartementet använder likt Försvarsdepartementet sig av begreppet försvarsmateriel när de refererar till krigsmateriel. Det officiella begreppet som ska användas är krigsmateriel.⁸⁵ Begreppet försvarsmateriel har ansetts av flera forskare vara en otillräcklig beskrivning av vad materielelet kommer att användas till.

5.1.3 Regeringens skrivelse 2016/17:62 - Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik

Utrikesdepartementet formulerar och redogör tydligt i skrivelsen att Sverige är och ska vara en normativt makt. Sverige anses även ha ett ansvar på den internationella arenan att stötta de krafter som arbetar för att alla stater fullt ska respektera de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer. Sverige förväntas främja och stötta de hörnstenar som de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer utgör i det globala och europeiska samfundet.⁸⁶ Utrikesdepartementet menar att denna förväntan härstammar från Sveriges långa och starka tradition av legalitet, offentlighet och opartiskhet från ett internationellt perspektiv. Enligt Utrikesdepartementet ger detta Sverige en unik ställning med en tydlig utrikespolitik som inom alla politiska områden ska grundas i och genomsyras av de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer kan Sverige föra dialog och diplomati med alla stater, även inom känsliga frågor.⁸⁷ Sverige utgör idealtypen för en normativ makt om endast regeringens ambitioner från skrivelsen undersöks.⁸⁸ I relation till export av krigsmateriel syns det att de norma-

---

⁸³ Brehm, 2008, s. 382.

⁸⁴ Skr. 2015/16:48, 2015, s. 6.

⁸⁵ Åkerström, 2016, s. 63.

⁸⁶ Skr. 2016/17:62, 2016, s. 6.

⁸⁷ Ibid, s. 8.

⁸⁸ Erickson, 2011, s. 211.

tiva värderingarna inte genomsyrar hela den svenska utrikespolitiken. Export av krigsmateriel bidrar till ökade flöden av krigsmateriel, vilket aldrig har påvisats resultera i en mer fredlig framväxt eller en ökad respekt för mänskliga rättigheter, varken globalt eller regionalt.⁸⁹

Som en stat med hög trovärdighet anser Utrikesdepartementet att Sverige främst ska arbeta för att öka förståelsen för och förmågan att genomföra åtgärder för ansvar-
sutkrävande och återupprättelser efter konflikter och grova kränkningar av de mänskliga
rättigheterna.⁹⁰ Att exportera krigsmateriel till en stat som deltar i en statlig väpnad kon-
flikt kan både förvärpa konflikten mellan de krigsförande staterna och förvärpa situatio-
nen för de människor som lever i närhet av konflikten. Den svenska exporten av krigs-
materiel kan därför anses vara ett område som Utrikesdepartementet fastställer att
Sverige ska arbeta för att kunna utkräva, belysa och genomföra åtgärder och ansvar för.
Denna retorik som Utrikesdepartementet för, är ett tydligt exempel på att även normati-
va makter har en retorik som inte är förenlig med statens faktiska handlingar i relation
till krigsmateriel.⁹¹

Utrikesdepartementet anser även att Sveriges trovärdighet skulle minska interna-
tionellt om de utrikes- och inrikespolitiska dimensionerna inte förstärker varandra. För
att Sverige ska kunna fortsätta vara en stark röst i världen förutsätter det att Sverige föl-
jer alla internationella åtaganden om mänskliga rättigheter vilket i sin tur förutsätter en
samstämmig nationell politik för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna.⁹²
Utrikesdepartementets mål om att säkerställa full respekt för internationella åtaganden
bildar utgångspunkt för regeringens nationella arbete. Utrikesdepartementet redogör att
den svenska ambitionsnivå för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens
principer dock är högre än många internationella åtaganden som Agenda 2030.⁹³ Genom
att Sveriges ambitionsnivå är högre än flera av de internationella åtaganden blir det
enkelt för Sverige att uttala och presentera sig som en normativ makt. De mål som pre-
senteras i Sveriges nationella handlingsplaner och strategier presenterar och demonst-

---

⁸⁹ Balga, 2016, s. 589.

⁹⁰ Skr. 2016/17:62, 2016, s. 19.

⁹¹ Erickson, 2011, s. 227.

⁹² Skr. 2016/17:62 2016, s. 6.

⁹³ Ibid, s. 7.

erar Sveriges trovärdighet på den internationella arenan. Även om Sveriges regelverk om export av krigsmateriel är mer strikt ATT och GUSP samt andra staters regelverk uppfyller Sverige inte Agenda 2030s mål 16.4 om att minska det globala vapenflödet. Sveriges egna export av krigsmateriel ökar successivt och går därmed i motsats linje än Agenda 2030 mål. Skulle den nationella politiken vara samstämmig i alla utrikespolitiska områden skulle det betyda att de normativa värderingarna skulle erhålla samma vikt som alla de nationella materiella intressen. Flera normativa makter har i teorin skärpta och strikta lagar och riktlinjer samt handlingsplaner men där materiella intressen sätts emot de normativa värderingarna finns en trend att riktlinjer inte efterföljs eller att det har konstruerats kryphål och vaga formuleringar.⁹⁴

Utrikesdepartementet anser att Sverige ska vara pådrivande i arbetet för att alla kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Detta ska främst uppnås genom att Sverige ska belysa och uppmärksamma könsrelaterat våld och den systematiska diskrimineringen av kvinnor och flickor som drabbar minst en miljard kvinnor och flickor globalt. Jämställdhetsarbete har blivit en viktig faktor, forskning påvisar ett starkt samband mellan kvinnors och flickors rättigheter och en framgångsrik demokratisering. Jämställda samhällen löper lägre risk att drabbas av våld och konflikt. Sverige är den första stat som implementerat en feministisk utrikespolitik vilket innebär att jämställdhetsperspektivet ska genomsyra alla delar av Sveriges utrikespolitik i syfte att åstadkomma hållbar fred och politisk jämlikhet.⁹⁵ Sverige exporterar även krigsmateriel till stater som strukturellt kränker kvinnors rättigheter. Eftersom handel med krigsmateriel anses symbolisera ett stöd till mottagarstatens regim kan det anses att Sverige stödjer det strukturella förtrycket mot kvinnor. Forskning har visat att ökade flöden av krigsmaterielexport främst påverkar kvinnor och barn negativt. Kvinnans förtryck ökar vid konflikter. Könsrelaterat våld ökar kvinnor fräntas sina grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.⁹⁶ Den svenska krigsmaterielexporten går i många fall tydligt emot Utrikesdepartementets tydliga idé och ambition att globalt stärka kvinnors plats, utrymme och rättigheter.

---

⁹⁴ Erickson, 2011, s. 227.

⁹⁵ Skr. 2016/17:62, 2016, s. 28.

⁹⁶ Balga, 2016, s. 590.

Utrikesdepartementet medger att vid export av krigsmateriel ska det fortsätta läggas tydlig fokus på mottagarstatens respekt för de mänskliga rättigheterna. Dock tydliggörs inte hur de mänskliga rättigheterna bör eller ska få ett utökat fokus i relation till export av krigsmateriel. Samtidigt deklarerar Utrikesdepartementet att auktoritära stater blir skickligare att undergräva och omtolka bindande konventioner, de normativa värderingarna som mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Att inga reflektioner eller åtgärder presenteras om frågan, visar att Utrikesdepartementet avskriver ett visst ansvar i frågan. Ansvarsavskrivandet visas även av den faktiska exporten av krigsmateriel och vilka stater som erhåller beviljade tillstånd. Flera auktoritära stater mottog svenskt krigsmateriel år 2017, betyder det att Sverige undergräver normativa värderingar och ger stöd sådana samhällsmodeller.⁹⁷ Exporten till auktoritära stater visar att trots det blir tydligare vilka stater som undergräver normativa värderingar och omtolkar konventioner har de mänskliga rättigheterna inte fått större fokus för den helhetsbedömning som utförs vid en tillståndsprövning av export av krigsmateriel. De normativa värderingarna visas åter igen svagare än de materiella intressen.

5.1.4 Den nationella säkerhetsstrategin

Stefan Löfven deklarerar i säkerhetsstrategin att säkerhetspolitiken blir allt viktigare för göra Sverige mer tryggt och för att värna om välfärd och välstånd. Den mest prominenta idén är att säkerhet byggs solidariskt med andra och att hot mot freden avvärjs bäst i samverkan med andra stater och organisationer. Likt den Försvarspolitiska inriktningen deklarerar strategin att Sveriges bör sammarbeta och bygga säkerhet tillsammans med de nordiska länderna, EUs medlemsstater och USA.⁹⁸ Sverige gör skillnad på stater och stater genom att tydligt deklarerar att den eftersträlvade solidariteten och gemenskapen är begränsad till ett visst antal stater. Politiska frågor som säkerhet och militära samarbeten visar på ett starkt band och en nära relation mellan staterna. Löfven menar att Sveriges alliansfrihet har bidragit till en säkerhet i norra Europa. Samtidigt ämnar Sveriges försvars- och säkerhetssamarbeten med USA och NATO att upprätthållas och

---

⁹⁷ Erickson, 2011, s. 211.

⁹⁸ Nationell säkerhetsstrategi, 2017, s. 5.

förstärkas.⁹⁹ Som ovan redan nämt är materielsamarbeten ett politiskt verktyg och ställningstagande. Att samarbeta med USA, världens största krigsmaterieltillverkare och exportör är en indikation på att regeringen ämnar att fortsätta och vidareutveckla Sveriges egna industri och export. Ett samarbete med en militär stormakt indikerar även att Sverige visar politiskt stöd till statens handlingar.

I Säkerhetsstrategin deklarerar även betydelsen av att främja och upprätthålla respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Sveriges syn på säkerhet ska därför präglas av samband mellan fred, hållbar utveckling och folkriktigheten. Mänsklig säkerhet och nationell säkerhet presenteras som vilande på en solid grund av respekt för de mänskliga rättigheterna, demokrati och en ekonomisk samt social utveckling.¹⁰⁰ Fred och säkerhet är i sin tur en förutsättning för utveckling. Sveriges diplomatiska arbete har en central roll för att förebygga konflikter i världen, värna om fred och frihet men även för att bygga globalt förtroende för Sverige.¹⁰¹ Detta visar att de normativa handlingar som Sverige ämnar att verkställa, förs och relateras till att stärka Sveriges aktörskap i den internationella arenan. Sveriges grundläggande syfte att vara en normativ makt kan därmed anses grundas i att stärka Sveriges maktandel i nuvarande världsordning. Den faktiska exporten av krigsmateriel till stater som medverkar i väpnade konflikter, som kränker de mänskliga rättigheterna samt motverkar gör att de normativa värderingarna kan ses som ett förkläde för de materiella intressenas konsekvenser.

Strategin deklarerar att Sverige tillhör de stater som ger mest bistånd i relation till dess BNP. Sverige är ledande i humanitärt bistånd som ämnar att mildra effekter av krig, konflikt och kriser. Strategin nämner specifikt konflikterna i Syrien, Irak och Jemen som exempel på hur svaga statsbildningar och bristen på inkluderande samhällen samt politiska institutioner kan få förödande konsekvenser för människor, samhällen och hela regioner.¹⁰² Strategin deklarerar också att motverka dessa konflikter är av särskild vikt eftersom de kan komma att påverka säkerhetsläget även i Sverige och

---

⁹⁹ Nationell säkerhetsstrategi, 2017, s. 16.

¹⁰⁰ Ibid, s. 12.

¹⁰¹ Ibid, s. 6.

¹⁰² Ibid, s. 12.

Sveriges närhet.¹⁰³ Sveriges omfattande bistånd förstärker den svenska identiteten som en normativ makt. Här blir dock exporten av krigsmateriel ett tydlig spänningsförhållande mellan materiella intressen och de normativa värderingarna. Exempelvis beräknas det svenska biståndet till Jemen under år 2017 vara cirka 328 miljoner SEK som ska stärka samhälles krafter, hälsa och näring.¹⁰⁴ Samtidigt exporterade Sverige krigsmateriel till de stater som är med i den Saudiarabiska ledda koalitionen som sedan år 2011 bidrar till att konflikten i Jemen fortsätter, för ett värde av 170 miljoner SEK och nya tillstånd för export beviljades till nästan samma värde.¹⁰⁵ Affärer med krigsmateriel beräknas alltså vara runt 340 miljoner SEK. Det kan ifrågasättas om Sveriges bistånd är effektivt om Sverige samtidigt bidrar till att förstärka konflikten med militära medel. Export till stater som medverkar i dessa konflikter kan anses vara mycket motsägelsefullt för Sveriges utrikespolitiska målsättningar och dessutom strider mot det svenska regelverket för export av krigsmateriel. Det är även anmärkningsvärt att Löfven deklarerar att Sveriges politik för nedrustning och ickespridning är en integrerad del i utrikespolitiken.¹⁰⁶ Detta påstående är intressant eftersom Sverige haft en successivt ökande krigsmaterielexport. Detta påvisar en ambition att vara en normativ makt men även att ambitionen prioriteras ned av de militära och ekonomiska dimensionerna som materiella intressen utgör.¹⁰⁷

Handel mellan gränser anses av Löfven vara viktigt för att Sverige ska vara ett öppet, konkurrenskraftigt och högteknologiskt land som är fullt integrerat i världsekonomin. Det har blivit ännu viktigare för Sveriges säkerhet och välbefinnande att det finns en välfungerande internationell ordning med politiska och ekonomiska institutioner. Långsiktig säkerhet förutsätter en god ekonomisk utveckling. Export av krigsmateriel har inte visat bidra till en global säkerhet. Forskning visar motsatsen, att spridning och ökade flöden av krigsmateriel snarare bidrar till en mer osäker värld som både kan påverka den internationella ordning som idag existerar.¹⁰⁸

---

¹⁰³ Nationell Säkerhetsstrategi, 2017, s. 21.

¹⁰⁴ Sida, *Vårt humanitära stöd i Jemen*, Våra verksamhetsområden, 29/3 2018. Tillgänglig via: <<https://www.sida.se/Svenska/sa-arbetar-vi/vara-verksamhetsomraden/humanitart-bistand/pagaende-humanitara-kriser/vart-humanitara-stod-i-jemen/>> (Hämtad 14/5 2018)

¹⁰⁵ Skr. 2017/18:114. 2018, s. 44 f.

¹⁰⁶ Nationell säkerhetsstrategi, s.13.

¹⁰⁷ Erickson, 2011, s. 227.

¹⁰⁸ Brehm, 2008, s. 359.

5.1.5 Regeringens skrivelse 2017/18:202 - En politik för tillväxt och utveckling av svensk industri

Näringsdepartementet deklarerar att Sverige har alltid dragit nytta av en öppenhet mot världen vilket har öppnat upp för en stor marknad och en stark konkurrenskraft. Näringsdepartementet deklarerar att Sveriges industri och dess produkter har blivit en aktiv aktör på den globala marknaden av att vara öppen mot hela världen och aldrig förbjudit handel eller export till stater.¹⁰⁹ Den neutralitetspolitik som Sverige tidigare anammat och alliansfriheten som Sverige fortfarande håller fast vid gör att Sverige kan föra handel med flera stater som tydligt står på olika sidor vid den internationella politiska arenan. För handel med krigsmateriel finns därför få hämningar vilket sätter Sverige i en unik sits inom krigsmaterielsektorn. Fler stater kan exempelvis genomföra affärer med Sverige inom en sån känslig sektor som krigsmaterielindustri.¹¹⁰

Näringsdepartementet menar att industrin genomgår en strukturomvandling som drivs av globaliseringen. Den industrinära sektorns export av produkter har genom globaliseringen blivit mer viktig. Idag representerar den industrinära sektorns produkter 77 procent av Sveriges totala export och vilket representerar hälften av Sveriges BNP.¹¹¹ Näringsdepartementets huvudsakliga idé är att stärka Sveriges industri, oavsett bransch eller sektor.¹¹² Eftersom det inte tydliggörs att krigsmaterielindustrin har särskilda regler eller ska bortses från skrivelsens åtaganden måste det tolkas som att Näringsdepartementet även ämnar att öka exporten av krigsmateriel. Att det skett en satsning på den svenska exporten av krigsmateriel syns på både det ökade värdet av den totala exporten och på det ökade antalet mottagarstater. De exportkrediter och exportstöd som myndigheter och statliga företag ger ut påvisar sektorns särart och regeringens tydliga prioritering av krigsmaterielindustrin.¹¹³

I likhet med att Sverige är beroende av export är krigsindustrin också beroende

---

¹⁰⁹ Ikegami, 2013, s. 446.

¹¹⁰ Ibid, s. 446.

¹¹¹ Skr. 2017/18:202, 2018, s. 5.

¹¹² Ibid, s. 5.

¹¹³ Coetzee, 2017, s. 54.

av export för att kunna finansiellt utveckla och producera materiel. Att Näringsdepartementet understryker den öppna globala handeln visar att vilka länder som mottar krigsmateriel är mindre viktigt. Skrivelsen nämner inga moraliska eller etiska värderingar eller perspektiv och diskuterar inte heller industrins avtryck på de mänskliga rättigheterna. Genom att 17 procent av industriföretagens verksamhet har flyttats utomlands gör att svenska industrin kan tolkas som en utrikespolitisk. Trots detta genomsyras inte skrivelsen av ett människorättsperspektivet. Det är tydligt att Näringsdepartementet prioriterar materiella intressen och inte normativa värderingar. Exempelvis deklarerar Näringsdepartementet att exporten stärker svenska aktörer i världen och den konkurrenskraft som den svenska industrin har måste upprätthållas och vidmakthållas. Globaliseringen av industrisektorn gör att Sveriges konkurrenskraft är beroende av internationella samarbeten och goda relationer med andra stater.¹¹⁴ Att svensk export generellt är av ett särskilt säkerhetspolitiskt intresse tydliggörs även i skrivelsen eftersom den industrinära tjänstesektorns export har stor betydelse för både Sveriges välstånd och gemensamma välfärd.¹¹⁵ Detta anses rättfärdiga en omfattande export av krigsmateriel.

Skrivelsen uttrycker en viss oro över att Asien har en stark, stabil och snabb tillväxt vilket helt kan ändra världsordningen och dagens maktandelar.¹¹⁶ Även om Sverige inte är med i en militär allians finns prioriterade samarbeten med USA och EU. Minskar USAs och EUs andelar inom handel och industriell produktion kan detta även försvaga Sveriges industriella produktion och därmed sysselsättning och tillväxt. Minskade maktandelar i den internationella politiska arenan leder till försämrad konkurrenskraft.¹¹⁷ Därför måste Sverige hitta fler marknader och fortsätta satsa på forskning, nationell som internationell och export så att Sverige upprätthåller sin status som global aktör. Enligt Näringsdepartementet är det de materiella intressen gör att Sverige upprätthåller sin makt som global aktör vilket gör att normativa intressen inte anses vara av samma vikt.

Sverige är en industrination med flera stora industrier och företag som nått den internationella marknaden. Därför anses industrin även mycket viktig för Sverige efter-

---

¹¹⁴ Skr. 2017/18:202, 2018, s. 46.

¹¹⁵ Ibid, s. 5.

¹¹⁶ Ibid, s. 8 f.

¹¹⁷ DeVore, 2016, s. 32.

som den bidrar till sysselsättning och därmed även välfärd och tillväxt.¹¹⁸ Krigsmaterielindustrin sysselsätter cirka 30 000 personer i Sverige, sysselsättningen har länge varit ett starkt argument till varför krigsmaterielindustrin måste upprätthållas och prioriteras av regering och riksdagen.¹¹⁹ Industrin har även ett mycket starkt fackförbund som IF Metall med 313 000¹²⁰ medlemmar och Säkerhets- och Försvarsföretagen (SOFF) med 80¹²¹ anslutande företag vars ledare finns representerade i både riksdag och regering samt andra plattformar som påverkar beslut.¹²² Krigsmaterielindustrin har flera aktiva förespråkare som finns från gräsrotsnivå till regering. Både IF Metall och SOFF har visat missnöje med att eventuell skärpa lagar om exportkontroll.

5.1.6 Delslutsats

Genom att analysera ovanstående material syns det tydliga spänningsförhållandet mellan regeringens materiella intressen och normativa övertygelser. Medan Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet diskuterar Sveriges välstånd och välfärd samt svenska rättigheter och intressen verkar Utrikesdepartementet för ett globalt perspektiv där Sverige ska gynna global mänsklig säkerhet och främja värderingar och normer internationellt. Det finns dels en trend där Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet påvisar en patriotism som värderar partikulära rättigheter över universella rättigheter. Detta påvisas genom de båda departementen understryker att det är det Sveriges befolkning som främst ska skyddas, att det viktigaste är att det inte finns några konflikter i Sveriges närområde och att den internationella världsordningen främst är viktig för att säkra Sveriges säkerhet, välstånd och välfärd. Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet menar att en omfattande export av krigsmateriel kommer gynna det svenska välståndet och välfärden och därför bör export beviljas. Mottagarstatens ekonomiska dimension är viktigare än dess respekt för normativa värderingar för att gynna Sveriges välstånd.

---

¹¹⁸ Skr. 2017/18:202, 2018, s. 14.

¹¹⁹ SOU 2015:72, 2015, s. 193.

¹²⁰ IF Metall, Om oss, u.å. Tillgänglig via: <<https://www.ifmetall.se/om-oss/>> (Hämtad 14/5 2018)

¹²¹ SOFF Säkerhet och försvars företagen, Presentation, Information, u.å. Tillgänglig via: <<https://soff.se/information/presentation/>> (Hämtad 14/5 2018)

¹²² Coetzee, 2017, s. 50.

De materiella intressena bryter även mot de normativa övertygelserna genom att Näringsdepartementet deklarerar att Sveriges export till 26 stycken specifika tillväxtmarknader. Dessa stater är utvalda för att de har en stark tillväxt eller förväntas ha en stark tillväxt. Dessa 26 stater är med andra ord ekonomiskt pålitliga stater som kan komma att bli stora konsumenter av svenska varor. Dock påvisas att det materiella intresset som representeras av dessa staters starka ekonomi prioriteras över statens respekt mot normativa värderingar. 17 av dessa stater kränker strukturellt de mänskliga rättigheterna, har brister i sin demokratiska status eller medverkar i väpnad statlig konflikt. Detta antyder generellt att Sverige prioriterar materiella intressen över normativa värderingar.

Vid export av krigsmateriel finns studier på att mottagarstatens respekt för de mänskliga rättigheter, demokrati eller rättsstatens principer vägt mycket lättare än statens ekonomiska tillväxt.¹²³ Sverige exporterar krigsmateriel till 21 av dess 26 utvalda tillväxtmarknaderna. Även om alla tre departement deklarerar att handel övergränser kan bidra till att sprida och förankra normativa värderingar sker handeln av krigsmateriel på ett helt annat plan. Krigsmateriel är inte vilken vara som helst och ingen forskning eller konkreta exempel kan påvisa att handel med krigsmateriel har förstärkt mottagarstatens respekt för normativa värderingar. Snarare har motsatsen bevisats, det finns en relation mellan större import av krigsmateriel och fördärvande av politiska rättigheter samt internt förtryck.¹²⁴

Att export av krigsmateriel är ett spänningsförhållande påvisas även genom att Utrikesdepartementet nämner att det svenska regelverket om export av krigsmateriel ska skärpas men departementet presenterar inga åtgärder eller rekommendationer. Utrikesdepartementets skrivelse om de mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik presenterades efter att Krigsmaterielöversynskommittén lämnat över de första förslagen om hur regelverket kan skärpas. Utrikesdepartementet är medveten om krigsmaterielexportens eventuella konsekvenser för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer men väljer ändå att inte kommentera det ytterligare i skrivelsen. Att Sverige önskar vara en normativ makt syns tydligt i Utrikes-

---

¹²³ Erickson, 2011, s. 218.

¹²⁴ Ibid, s. 214.

departementets formuleringar och ambitioner men samtidigt avskriver Utrikesdepartementet ett ansvar för att säkerställa att de normativa värderingarna får slagkraft i utrikespolitikens praktik. Utrikesdepartementet avskriver sig ansvar genom att varken kommentera hur krigsmaterielexportens eventuella förödelse eller deklarerar hur exporten kan göras mer human.

Både Förvarsdepartementet och Näringsdepartementet använder sig av begreppet försvarsmateriel och försvarsindustri när de refererar materiel som ska användas i militärt syfte. Utrikesdepartementet använder sig av begreppet krigsmateriel. Det är av betydande vikt av vilket begrepp som används. Vilket begrepp som departementen använder sig av beror på hur de önskar framställa materielelet. Försvarsmateriel har inte samma aggressiva och nästintill negativa klang som krigsmateriel. Att använda begreppet försvarsmateriel kan göra att det låter som om materielelet endast kommer användas i legitimt och rättfärdigt syfte vilket kan resultera i en mer positiv men förvrängd bild av det materiel som har som syfte att skapa rädsla, makt och besegra samt ta andra människors liv. Det officiella begreppet som ska användas när offentliga aktörer diskuterar militära system, materiel och produkter är krigsmateriel.¹²⁵ Det går att säga att försvarsmateriel inte existerar eftersom att även under en försvarsinsats är anfall den grundläggande stridsmetoden. Att benämna krigsmateriel för försvarsmateriel skulle betyda att materielelet endast faktiskt ska användas i försvarande syfte. Inget krigsmateriel är av naturlig försvarande karaktär och Sverige kan inte bevisa att det exporterade materielelet skulle användas i endast försvarande syfte. Lag om krigsmateriel kräver inte att mottagarstaten ska deklarerar hur materielelet ska används eller kommer att användas av mottagarstaten.

Krigsmaterielexporten anses vara av särskild särart eftersom det är ett måste för att Sverige på ett rationellt sätt ska kunna försörja Försvarmaktens operativa förmåga. Försvarmaktens operativa förmåga rankas även av Förvarsdepartementet som grunden för säkerhetspolitiken och dess praktik. Därför går det att dra slutsatser att Förvarsdepartementet anser säkerhetspolitiken grundläggande element är krigsmaterielexport. Av samma anledning presenteras internationella försvarssamarbeten med krigsmateriel vara av stor vikt. Utan exporten skulle dessutom krigsmaterielindustrin inte kunna utveckla

---

¹²⁵ Åkerström, 2016, s. 69.

och upprätthålla produktion av materiel vilket i sin tur skulle påverka Försvarens materieförsörjning vilket anses vara ett stort säkerhetspolitiskt dilemma.

Både Näringsdepartementet och Försvarensdepartementet nämner industrins konkurrenskraft och kostnadseffektivitet som en rättfärdigande aspekt av både svensk export av krigsmateriel och materielsamarbeten. Utan export av krigsmateriel kommer krigsmaterielindustrin inte kunna stå konkurrenskraftig vilket skulle minska Sveriges maktandel och inflytande på den internationella politiska arenan. Dessutom ämnar Näringsdepartementet att matcha den svenska industriella produktionen med den globala efterfrågan. Eftersom Försvarensdepartementet flertalet gånger deklarerar att den globala säkerhetssituationen negativt försämrats och förändras tyder det på att det finns en global ökad efterfrågan på krigsmateriel. Det går därför att dra slutsatser att Näringsdepartementet menar att Sveriges krigsmaterielindustri kan gynnas av det försämrade omvärldsläget och att Sveriges välfärd och välstånd bör ta vinning på detta. Ställs Utrikesdepartementets nästintill kompromisslösa inställning till de mänskliga rättigheterna och deklaration till av vara en normativ makt, borde en sådan makt lägga mindre värde i konkurrenskraft och kostnadseffektivitet. En sådan makt borde fokusera på att människan och hennes rättigheter blir respekterade oberoende var eller vem hon är.

Export av krigsmateriel anses av Försvarensdepartementet och Näringsdepartementet gynna Sverige eftersom exporten gynnar svensk industri, sysselsättning och tillför en ekonomisk och militär säkerhet för Sverige. I ett kortsiktigt perspektiv undviker Sverige exportens eventuella förödande konsekvenser. Sverige avskriver sig allt ansvar för hur krigsmaterielelet kommer att användas i mottagarstaten. Det blir tydligt att svenska partikulära rättigheter prioriteras över universella rättigheter och att därmed alla människor inte är lika mycket värda. Detta går i motsatt linje till Utrikesdepartementets huvudidé. Mot det långsiktigt perspektivet kan det diskuteras om Sveriges bidrag till ökade flöden av krigsmateriel kan komma att ytterligare förstärka konflikter och kriser som rent principiellt kan utvecklas från regionala till globala. På ett långsiktigt perspektiv skulle Sveriges export av krigsmateriel kunna påverka Sverige negativt och minska den svenska säkerheten.¹²⁶ All svensk export av krigsmateriel kan alltid komma att an-

---

¹²⁶ Garcia-Alonso & Levine, 2007, s 943.

vändas igen mot Sverige.

5.2 Det nya regelverket

5.2.1 Proposition 2017/18:23 - Skärpt exportkontroll av krigsmateriel

I propositionen presenteras ett nytt tillägg som kallas för demokratikriterium. Demokratikriteriets syfte är att fler ansökningar om exporttillstånd bör leda till avslag om tilltänkt mottagarstat saknar respekt för de mänskliga rättigheterna eller har brister i dess demokratiska status.¹²⁷ Demokratikriteriet motiveras av att den svenska utrikespolitiken ska genomsyras av en strävan att främja demokrati, mänskliga rättigheter och en hållbar utveckling. Det nya regelverket formulerar att den mottagande statens demokratiska status bör vara ett centralt villkor och ses som ett hinder för utförelse av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel.¹²⁸ I propositionen deklarerar man att det finns en positiv koppling mellan graden demokrati och statens förmåga att hantera risker för väpnade konflikter och inre oroligheter. Förmågan att säkra långsiktig säkerhet är ytterligare en anledning till att beakta graden av demokrati i den mottagande staten inom ramen för prövningen enligt krigsmateriellagen.¹²⁹ Detta går i linje med flertalet forskares slutsatser om att ökade flöden krigsmateriel till icke-demokratiska stater bidrar i större mån till ökad internt förtryck än statens fastställa statens nationella säkerhet mot externa hot.¹³⁰ Demokratikriteriet kan medföra att Sverige kan upprätthålla sin självbild och identitet som normativ makt i den internationella arenan. Eftersom krigsmaterielexport anses legitimera och ge politiskt stöd till

---

¹²⁷ Prop. 2017/18:23, 2017, s. 33.

¹²⁸ Ibid, s. 37.

¹²⁹ Ibid, s. 39.

¹³⁰ Blanton, 1999, s. 241.

mottagarstater följer demokratikriteriet även Sveriges normativa värderingar och de svenska utrikespolitiska målen.¹³¹

I propositionen deklarerar man att respekt för de mänskliga rättigheterna även i fortsättningen bör utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövningen. Därför ändras och skärps riktlinjerna från att förr beakta omfattande och *grova* människorättskränkningar till att nu beakta *allvarliga* och omfattande människorättskränkningar. Formuleringen skärpts för att efterlikna de internationella överenskommelsers och regelverkens formuleringar.¹³² Den ändrade formuleringen är något mindre snäv. En mindre snäv formulering påverkar tillståndsprövningen genom att större antal människorättskränkningar bör beaktas vilket skapar en mer skärpt riktlinje om hur de mänskliga rättigheterna ska beaktas i tillståndsprövningen. Att skräpa kriteriet för de mänskliga rättigheterna går också i linje med Sveriges utrikespolitiska mål och Sveriges normativa värderingar.

Det deklarerar man i propositionen att ett tillägg i regelverkets tillhörande riktlinjer bör beakta om utförelsen av eller utlandssamverkan med en stat skulle motverka en rättvis och hållbar utveckling. Skäl för förslaget är strategin PGU och att främjandet av demokrati, och mänskliga rättigheter utgör centrala delar av Sveriges utrikespolitik. Dessutom formulerar tillägget att Agenda 2030 bör få en mer central roll. Genom att både PGU och Agenda 2030 ska beaktas betyder det att hänsyn bör tas om exporten kommer att påverka situationen för män och kvinnor på väsentligt olika sätt, inverka särskilt negativt för barn, för exempelvis en minoritetsgrupp.¹³³ Kvinnor är de främsta offren vid konflikter och av det ökade globala flödet av krigsmateriel.¹³⁴ Tillägget kan därför anses gå i linje med Sveriges feministiska utrikespolitik och därmed även Sveriges normativa värderingar och identitet som normativ makt.

Likt Försvarsdepartementet deklarerar man i propositionen att Sveriges säkerhet byggs solidariskt och att hot mot freden avvärjs bäst i gemenskap och samverkan med andra stater eller organisationer. Därför deklarerar man i propositionen en stark uppmuntran till att upprätthålla och utöka försvarssamarbeten. Försvarsindustrin beskrivs vara viktig

---

¹³¹ Erickson, 2011, s. 216.

¹³² Prop. 2017/18:23, 2017, s. 50.

¹³³ Ibid, s, 56.

¹³⁴ Balga, 2016, s. 589.

för den svenska försvars- och säkerhetspolitiken.¹³⁵ Export av krigsmateriel presenteras även som grunden för att bibehålla en stark konkurrenskraftig och kompetent industri för att kunna underhålla och vidmakthålla Försvarsmaktens materielsystem. Propositionen understryker även att försvarsindustrin liksom resterande näringsliv är beroende av export och utländska kunder, goda exportförutsättningar är av avgörande betydelse för Sveriges välstånd.¹³⁶ I propositionen deklarerar man att främjande av handel och investeringar är även en central målsättning för utrikespolitiken. I relation till krigsmaterielexport presenteras även att Sverige har som princip och mål att upprätthålla diplomatiska förbindelser med alla stater, även icke-demokratiska. En öppen dialog anses viktigt, det gäller inte minst i förhållande till länder som har ett demokratiskt underskott eller ett bristande skydd för mänskliga rättigheter.¹³⁷ Det framförs i propositionen att ett nekat exporttillstånd av krigsmateriel kan skapa negativ inverkan av svensk utrikespolitik och Sveriges möjligheter till att kunna via dialog påverka en stats insatser för att gynna en samhällsmodell som grundas i demokrati.¹³⁸ I denna del av propositionen försvinner moraliska och etiska parametrar och de normativa värderingarna saknas i formuleringarna. Export av krigsmateriel, enligt forskning, anses inte tillföra att en stat med demokratiska brister blir mer demokratisk.¹³⁹ Även om export av krigsmateriel i propositionen och av Försvarsdepartementet samt Näringsdepartementet ses som ett verktyg att öppna för dialog med mottagarstaten om normativa värderingar så visar forskning på att inga konkreta exempel av detta har skett.

Export av krigsmateriel anses även ha en stor betydelse för Försvarsmaktens förmågeutveckling. Undervattens- och stridsflygsområdet anses av regeringen vara av särskild vikt och export av materiel från dessa områden är betydelsefullt för kostnadseffektivitet och säkerheten i Sveriges närområden. Det understryks att Sverige ska värna om försvars- och materielsamarbeten.¹⁴⁰ Här presenteras materiella intressen av särskild vikt med undantagsprinciper som rättfärdigar att exporten kan strida mot Sveriges lagar och regelverk.

---

¹³⁵ Prop. 2017/18:23, 2017, s. 23.

¹³⁶ Ibid, s. 41.

¹³⁷ Ibid, s. 42.

¹³⁸ Ibid, s. 42.

¹³⁹ Blanton, 1999, s. 234 f.

¹⁴⁰ Prop. 2017/18:23, 2017, s. 64.

Reservdelar och ammunition till tidigare levererat krigsmateriel presenteras i propositionen att presumtivt beviljas tillstånd om det inte finns några ovillkorliga hinder. Detta betyder att följdleveranser ska även i fortsättningen beaktas från fall till fall, dock ska en presumtivt positiv inställning grundlägga behandlingen av ärendet.¹⁴¹ När en försvarsmakt anskaffar materiel är en viktig faktor möjligheten att få stöd från tillverkaren för att vidmakthålla utrustningen samt att vid behov kunna livstidsförlänga systemet eller uppgradera det för att möta den tekniska utvecklingen.¹⁴² Att ge presumtiva beviljande tillstånd gör Sverige en trovärdig säljare och samarbetspartner eftersom mottagarstaten kan lita på att de krigsmaterielsystem de investerar även inkluderar eventuella följdleveranser, ammunition och reservdelar. Materiella intressen är de intressena som gör Sverige till en trovärdig samarbetspartner. Följdleveranser och leverans av reservdelar kan ske under flera år efter att första leveransen genomförts. Sverige binder upp ett samarbete med den stat som de exporter krigsmateriel till under en lång tid. Pågrund av detta är handel med krigsmateriel ytterst politiskt eftersom staternas sammankopplas i år framöver.¹⁴³ Det är svårt för Sverige att hävda och argumentera för en global implementering av normativa värderingar om Sverige genom omfattande krigsmaterielexport binds till stater som förtrycker och undergräver dessa värderingar.

5.2.2 Departementens idéer och ambitioner i det nya regelverket

Sveriges normativa värderingar har fått ett utökat utrymme i det nya regelverket. Demokratikriteriets och mottagarstatens respekt för de mänskliga rättigheterna omformulerats och fått en mindre snäv definition så att problematiken med mänskliga rättighetskränkningar erhåller tyngre vikt. I regelverkets riktlinjer har rättvis och hållbar utveckling i mottagarstaten lagts till som ett perspektiv som bör beaktas. Demokratikriteriet lyfter aspekter som svensk lag och riktlinjer inte lyft tidigare. Det tydliggörs att demokrati och mänskliga rättigheter har ett nära samband och förstärker varandra. Dessutom presenteras icke-demokratiska institutioners samband med väpnad konflikt

---

¹⁴¹ Prop. 2017/18:23, 2017, s. 58.

¹⁴² Bockett, 2010, s. 14.

¹⁴³ Ibid, s. 8.

och inre förtryck. Att mottagarstatens respekt för de mänskliga rättigheterna också skärps tyder på att Utrikesdepartementets skrivelse har fått större vikt än tidigare. Detta visar att de mål och ambitioner som Utrikesdepartementets presenterar i skrivelsen om de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer har haft en hög relevans vid utformandet av regelverket.

Trots att regelverket skärps och att de normativa värderingarna fått utökad utrymme finns det fortfarande flera aspekter som gör att de materiella intressena kan påvisas erhålla tyngre vikt för den helhetsbedömning som görs för att utvärdera om export av krigsmateriel ska beviljas eller avslås. Demokratikriteriet möter även motstånd och argumenteras emot direkt i propositionens senare delar. Propositionen deklarerar att handel med alla stater, även icke-demokratiska stater anses viktiga för Sveriges diplomatiska förbindelser utebliven export till ett icke-demokratisk stat kan påverka Sveriges utrikespolitik negativt vilket ska ses över i helhetsbedömningen. Goda förutsättningar för utrikeshandel ska värnas om. Trots att export av krigsmateriel kan ge förödande konsekvenser fortsätter regeringen att deklarerar att det materiella intressena är presumtivist förstärkta och viktigare att vidmakthålla och upprätthållas.

Dessa normativa värderingarnas tillägg i regelverket går helt i linje med Sveriges utrikespolitiska åtaganden. Dock formuleras de kriterier som grundas i normativa värderingar såsom demokratikriteriet och respekt för mänskliga rättigheter som aspekter som bör beaktas. Ordet *bör* innebär enligt Nationalencyklopedin en uppmaning som presumtivist är försvagat.¹⁴⁴ De normativa värderingarna beskrivs som ett centralt villkor men formuleras även vara ett hinder. Ordet *hinder* innebär enligt Nationalencyklopedin om något som minskar framkomligheten.¹⁴⁵ De normativa värderingarna kan därför förklaras vara presumtivist försvagade och endast minska framkomligheten, med andra ord är kriterierna inga ovillkorliga aspekter och formuleringarna ger utrymme för tolkningsmöjligheter. De normativa värderingarna är formulerade till att vara presumtivist försvagande. De normativa värderingarna som skärpts i regelverket kan anses vara ett sätt att besvara kritik mot Sveriges krigsmaterielexport samt ett sätt att upprätthålla den

---

¹⁴⁴ Nationalencyklopedin, Uppslagsverket, "böra", u.å. Tillgänglig via: <<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/b%C3%B6ra>> (Hämtad 23/5 2018)

¹⁴⁵ Nationalencyklopedin, Uppslagsverket, "hinder", u.å. Tillgänglig via: <<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/hinder>> (Hämtad 23/5 2018)

bild av Sverige som en normativ makt.

På liknande används både begreppet krigsmateriel och försvarsmateriel i propositionen. Detta visar spänningsförhållandet mellan departementen som använder de olika begreppen. När begreppet krigsmateriel omtalas används det i kontext till de normativa värderingarna och när begreppet försvarsmateriel omtalas används det i kontext till materiella intressena som följer försvars- och säkerhetspolitiska aspekter. I de ovan analyserade materielerna är det endast utrikesdepartementet som använder begreppet krigsmateriel och Näringsdepartementet och Försvarsdepartementet som använder begreppet försvarsmateriel.

När propositionen presenterar industrins beroendeställning till krigsmaterielexport och de säkerhets- och försvarspolitiska argument används varken ordet *bör* eller *hinder*. Försvarssamarbeten *ska* värnas om och försvarsindustrin förklarar som av särskild vikt. Ordet *ska* innebär enligt Nationalencyklopedin att ha förpliktelse till och avsikt till något.¹⁴⁶ Det betyder att de försvars- och säkerhetspolitiska argumenten framställs i motsatts till de normativa värderingarna som presumtivt förstärkta. De materiella intressena ska upprätthållas och vidmakthållas. Dessutom presenteras i propositionen att export av krigsmateriel inte endast vara ett försvars- och säkerhetspolitiska fråga utan även kan vara en utrikespolitisk fråga eftersom handel och investeringar även är ett utrikespolitiskt intresse. Jämförs den formuleringen med regelverkets inledande undantagsprinciper att export av krigsmateriel endast får ske om det finns försvars- och säkerhetspolitiska skäl och om det inte strider mot Sveriges utrikespolitik kan det tolkas som att båda undantagsprinciperna grundas i en positiv inställning till export av krigsmateriel. Det blir en tydlig distinktion och hierarki mellan de normativa värderingarna samt övertygelserna och de materiella intressena.

De normativa värderingarna är presumtivt försvagade medan de materiella intressena är mer starka och har mer slagkraftiga formuleringar. Detta visar oförmågan att föra en samstämmig politik även finns i de nya riktlinjerna. Spänningsförhållandet är även närvarande i det nya regelverket som avser export av krigsmateriel.

---

¹⁴⁶ Svenska akademins ordböcker, Svensk ordbok, "skola", u.å. Tillgänglig via: < <https://svenska.se/so/?id=47163&ref=lnr320214>>(Hämtad 27/5 2018)

6. Diskussion och slutsats

Det är förbjudet att exportera krigsmateriel från Sverige. Det svenska regelverket Lag om krigsmateriel och dess riktlinjer har formuleras med två undantagsprinciper. Undantagsprinciperna har formulerats till att krigsmaterielexport beviljas om det finns säkerhet- och försvarspolitiska skäl till det och om krigsmaterielexporten inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Mycket tyder dock på att krigsmaterielexporten aldrig kommer kunna vara förenlig med målen för Sveriges utrikespolitik. De ansvariga departementen och det nya regelverket presenterar disparata idéer som inte kommer kunna skapa en enhällig definition. Krigsmaterielexporten kan ses som en kompromiss med vaga formuleringar som skapar ett utrikespolitiskt glapp mellan praxis och praktik. I de primärmateriel som undersökts ovan konkretiseras de olika departementens idébildningar. När dessa relateras med svensk export av krigsmateriel visar resultatet att de går i motsatt riktning.

Utrikesdepartementet deklarerar en nästintill kompromisslös inställning till de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer samt betonar att Sveriges politik, både nationell och internationell, ska grundas i en människorättspolicy. Försvarsdepartementet fastställer vikten av militärt och krigsmaterielindustriärt samarbete samt behovet av att ha ett starkt försvar som har en god operativ förmåga. I sin tur kräver Försvarsmakten en robust materielförsörjning för att kunna avvärja framtida eventuella hot. Näringsdepartementet presenterar att Sveriges export är en av de viktigaste faktorerna för att säkerställa Sveriges välstånd och välfärd. Därför måste regeringen stärka och stödja svensk export av industrinära produkter. Näringsdepartementet avser även att nå och prioritera handel med ett urval av tillväxtmarknader med stabil eller förväntad stabil ekonomi. Valet av de prioriterade marknaderna påvisar att materiella intressen prioriteras över de normativa värderingarna som staternas respekt för de mänskliga rättigheterna och statens demokratiska status. I de undersökta dokumenten är det tydligt att frågan om krigsmateriel både har motståndare och förespråkare vars

åsikter skapar ett spänningsförhållande i Sveriges regering men även tolkningsmöjligheter av svenska utrikespolitiken.

Sverige presenterar genom dessa undersökta dokument en mångfacetterad identitet som i relation till krigsmaterielexport inte kan reduceras ned till en minsta nämnare eller en enhällig definition. Dokumenten visar att de olika departementen har olika ekonomiska, militära och normativa dimensioner som också återspeglas i den svenska identiteten. Dessa dimensioner opererar olika starkt i olika situationer. Genom dessa dimensioner kan Sverige ta utrymme i olika internationella organ och samarbeten vilket utgör maktincitament för Sverige.

Att avsluta den svenska krigsmaterielexporten skulle eventuellt inverka negativt på de ekonomiska och militära dimensionerna. Som Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet flertalet gånger uttrycker är exporten av särskild vikt för att hålla industrin både konkurrenskraftig och kostnadseffektiv. Om industrin inte upprätthålls menar departementen att de svenska intressena och rättigheterna, de partikulära rättigheterna påverkas negativt. Enligt Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet handlar även krigsmaterielexporten främst om att säkra handel och bilateralt samarbete med specifikt utvalda stater. Dessa aspekter stärker Sveriges aktörskap och maktincitament på den internationella arenan i de mer traditionella områdena. Detta ställs emot det aktörskap och maktincitament som Sverige kan ta del av som normativ stormakt i exempelvis organ som FN och EU. Att vara en stormakt i dessa organ ger även makt över internationell politik och det internationella samfundets handlingar och agerande. Jag uppfattar att Sveriges mångfacetterade självbild bland annat bygger på en strävan efter en större total maktandel på den internationella arenan. Dock präglas dessa två maktincitament, en stark krigsmaterielnation och en normativ stormakt, av en stark dikotomi mellan motsatta idéer, prioriteringar och ambitioner som tar sig uttryck i de undersökta primärmaterialet och påvisar den mångfacetterade svenska identiteten.

Begreppsanvändningen i både de fem första dokumenten och i proposition 2017:18/23, visar på att olika aktörer försöker legitimera och rättfärdiga export av krigsmateriel genom att benämna krigsmateriel för försvarsmateriel och dess industri för försvarsindustri. Begreppet försvar har en mer positiv klang som kan presentera användningen av materielelet som en mer legitim handling än vad det presumtivt negativa

begreppet krig gör. Att Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet som förespråkar export av krigsmateriel använder begreppet försvarsmateriel och att Utrikesdepartementet med sina kompromisslösa ställning till exempelvis de mänskliga rättigheter använder sig av begreppet krigsmateriel är i sig inte något som överraskar. Dock är begreppen krigsmateriel och krigsmaterielindustri de officiella svenska begreppen som ska användas i lagtext, riktlinjer och skrivelser. Att Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet använder olika begrepp samt att båda begreppen används i proposition 2017/18:23 tyder på oförmåga och ovilja av regeringen att föra en samstämmig politik då ordval är viktigt för hur text kan tolkas.

Att ett regelverks formuleringar är viktiga visas även i propositionen 2017/18:23 genom att de normativa värderingarna formuleras som presumtvt försvagande medan de materiella intressena formuleras som presumtvt förstärkta. Tilläggen av de normativa värderingarna i det nya regelverket anser jag vara svar på den kritik som Sverige tidigare fått om sin krigsmaterielpolicy. Att de normativa värderingarna nu finns med och är mer skärpta i regelverket är positivt för att förstärka Sveriges självbild som normativ stormakt och för att upprätthålla Utrikesdepartementets mål. Det bildas dock ett stort utrymme för tolkningsmöjligheter i helhetsbedömningen när tilläggen har formuleras med presumtvt försvagande verb. De försvagande verben påvisar att de normativa värderingarna inte är lika prioriterade eller av samma vikt som de materiella intressena som formuleras med presumtvt förstärkande verb som skapar färre tolkningsmöjligheter. Det nya regelverket innehåller flera kryphål som gör att myndigheten ISP i helhetsbedömningen kan undgå att följa eller lägga vikt vid de normativa värderingarna. De ordval och formuleringar som gjorts anser jag vara ett resultat av departementens meningsskiljaktigheter, ett bevis för departementens spänningsförhållande.

Undersökningen anser jag, visar att det finns en tydlig inställning om att mottagarstatens geografiska närhet till Sverige har inverkan på huruvida export beviljas. Mottagarstatens närhet till Sverige anser jag ha en stor roll för vilken hänsyn som tas till normativa värderingarna. Det finns alltid en risk med att exportera materiel eftersom materieleet i framtiden kan komma att användas mot Sverige. Försvarsdepartementet deklarerar att de svenska rättigheterna och att fred i Sveriges närområde är viktigast för

att upprätthålla Sveriges säkerhet och välstånd. Dessutom syns en trend att de stater som mottar svenskt krigsmateriel och som strukturellt kränker de mänskliga rättigheterna eller befinner sig i mellanstatlig väpnad konflikt, är stater som är geografiskt placerade långt bort från Sverige. Detta påvisar en politisk linje där de kriterier som behandlar de mänskliga rättigheterna och väpnade konflikter avtar i styrka med det geografiska avståndet. Det antyder att respekten för de normativa värderingarna och de universella rättigheterna avtar desto längre distans mottagarlandet har till Sverige. Det visar ett svenskt ansvarsavskrivande där ingen hänsyn tas till hur krigsmaterielelet kommer att användas i mottagarstaten. Följden blir att Sverige inte exporterar till stater i Sveriges närområde som kränker de mänskliga rättigheterna eller har demokratiska brister. Trots att Utrikesdepartementet presenterar en inställning där Sverige ska främja de universella rättigheterna så antyder exporten av krigsmateriel en hierarki där olika människors liv värderas olika. Detta närhetsperspektiv som presenteras visar åter igen att regeringen främjar svenska partikulära rättigheter över universella rättigheter och regeringens tydliga ovilja och oförmåga att för en samstämmig politik.

En prioritering av materiella intressen kan främst anses gynna den svenska befolkningen kortsiktigt. Det bidrar tillfälligt till en ökad sysselsättning och till att stärka de svenska rättigheterna samt ökar det svenska välståndet. Dock kan, menar jag, en prioritering av materiella intressen komma att påverka Sverige och Sveriges säkerhet negativt i framtiden. Att exportera krigsmateriel ökar mottagarstatens militära kapacitet vilket kan bli ett framtida militärt hot mot Sverige. Att öka flödet av krigsmateriel globalt motarbetar den globala säkerheten vilket ökar hotet mot den globala freden. Om färre krigsmateriel skulle omsättas globalt skulle inte dagens kapprustning vara av samma extension. Den svenska exporten av krigsmateriel kan även anses missgynna Sverige långsiktigt eftersom exporten kan kräva ett större biståndåtagande för återuppbyggnadsarbeten i stater efter en avslutad väpnad konflikt. Sverige stödjer idag flera konflikter med krigsmateriel samtidigt som Sverige ger bistånd till flera av de länder där konflikterna härjar. Att minska den svenska krigsmaterielexportens kvantitet skulle även gynna och främja de normativa värderingarna och universella rättigheterna. Minskade flöden av krigsmateriel kan även främja global fred, demokrati och utveckling. Att värdera och prioritera normativa värderingar har bevisats skapa en större global tryg-

ghet, säkerhet och utveckling vilka är de grundläggande hörnstenarna för fredliga samhällen. Långsiktigt kan det argumenteras för att Sverige borde prioritera att främja de normativa övertygelserna och värderingarna globalt för att även säkerställa Sveriges säkerhet. Men materiella intressen, de militära och ekonomiska dimensionerna, kan anses som mera konkreta och påtagliga intressen. Näringsdepartementet kräver bland annat att materiella intressen prioriteras för att Sverige här och nu ska vinna exportandelar i den globala marknaden och att Sverige ska få en förbättrad välfärd och välstånd här och nu.

Utrikesdepartementet presenterar en stark bild av att Sverige ska främja de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer globalt. Samtidigt vill Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet generellt öka export och specifikt upprätthålla export till stater som kränker de mänskliga rättigheterna. Utrikesdepartementet får ingen hjälp av Försvarsdepartementet och Näringsdepartementet att nå den eftertraktade svenska självbilden som en normativ stormakt. Detta visar ett tydligt spänningsförhållande i regeringen. Det materiella intresset bryter mot de normativa övertygelserna eftersom partikulära svenska rättigheter prioriteras över universella globala rättigheter. Krigsmaterielexporten presenteras nästintill som ett nödvändigt ont där Sverige avskriver sig exportens konsekvenser för att kunna dra fördel och gynnas av materielets tillverkningsprocess och vinst av export. Trots att det är förbjudet att exportera krigsmateriel och att det understryks i det nya regelverket att de normativa värderingarna ska förstärkas, visar trender och beviljade tillstånd av export till tvivelaktiga stater med all sannolikhet kommer att fortsätta. 40 procent av det totala värdet av krigsmaterielexporten år 2017 går emot de normativa värderingarna och nya exporttillstånd har beviljats till dessa stater. Denna undersökning har påvisat att den svenska exporten av krigsmateriel är en tydlig målkonflikt inom svensk politik, är ett spänningsförhållande mellan departementen och att regeringen prioriterar materiella intressen över normativa värderingar. Spänningsförhållandet återspeglas och rekonstrueras i det nya regelverket. Mycket tyder på att Sverige kommer fortsätta vara en stark krigsmaterielnation där de normativa övertygelserna i praxis har getts utrymme men fortsätter vara presumtivt försvagade. Regeringen anser inte att de normativa värderingarna är av samma särskilda vikt som de fördelar de materiella intressena som krigsmaterielindus-

trin och dess export bidrar med. Genom att de materiella intressena och export av krigsmateriel prioriteras, prioriteras samtidigt flera försvars, säkerhets- och näringspolitiska idéer och ambitioner. Att Sverige anser sig vara beroende av export trots att exporten går emot de normativa värderingarna anser jag har satt Sverige i en ställning som skulle kunna kallas för ett exportindustriellt komplex.

Referenslista

Primärkällor:

Proposition 2014/15:109, *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020* [Elektronisk resurs], Stockholm: Försvarsdepartementet, 2015. Tillgänglig via: <<http://www.regeringen.se/49c857/contentassets/266e64ec3a254a6087ebe9e413806819/proposition-201415109-forsvarspolitisk-inriktning--sveriges-forsvar-2016-2020>>

Proposition 2017/18:23. *Skärpt exportkontroll av krigsmateriel*. [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2017. Tillgänglig via: <http://www.regeringen.se/4aa7ef/contentassets/fb5a7177eb9c4be2ac8ba998f32c67bd/Prop-2017-18-23.pdf>

Regeringskansliet, Statsrådsberedningen, Nationell säkerhetsstrategi [Elektronisk resurs], 2017. Tillgänglig via <<http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2017/01/nationell-sakerhetsstrategi/>>

Skrivelse 2015/16:48, *Regeringens exportstrategi* [Elektronisk resurs], Stockholm: Utrikesdepartementet, 2015. Tillgänglig via < <http://www.regeringen.se/4afa08/contentassets/60dc99e6429e41409ff9bd5e421463ef/regeringens-exportstrategi.pdf>>

Skrivelse 2016/17:62, *Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2016. Tillgänglig via: < <http://www.regeringen.se/48fac0/contentassets/b95748aea48940eb81c85b6ef60eb84b/manskliga-rattigheter-demokrati-och-rattsstatens-principer-i-svensk-utrikespolitik-skr-20161762.pdf>>

Skrivelse 2017/18:202, *En politik för tillväxt och utveckling i svensk industri* [Elektronisk resurs] Stockholm: Näringsdepartementet, 2018. Tillgänglig via:< <http://www.regeringen.se/495f60/contentassets/4fbfd70a0c2e4703990a77051ff60cde/171820200webb.pdf>>

Sekundärkällor:

Agrell, Wilhelm, "Wilhelm Agrell om alliansfrihet och neutralitet", Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 14/2 2014. < <http://www.sakerhetspolitik.se/Forsvar/internationellt-forsvar/Militar-alliansfrihet/wilhelm-agrell-om-alliansfrihet-och-neutralitet/>> (Hämtad 23/5 2018)

Balga, Jamil, "The New International Law of Arms Trade: A Critical Analysis of the Arms Trade Treaty from the Human Rights Perspective", 3 *Indon. J. Int'l & Comp. L.*, 2016.

Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Santérnus Förlag, Stockholm. 2005.

Blanton, Shannon Lindsey, "Instruments of Security or Tools of Repression? Arms Import and Human Rights Conditions in Developing Countries", *Journal of Peace Research*, Vol. 36, No.2, 1999.

Blanton, Shannon Lindsey, "Foreign Policy in Transition? Human Rights, Democracy, and U.S. Arms Exports", *International Studies Quarterly* 49, 2005.

Bockett, Daryl, "The Assumptions Underlying Arms Transfers - Towards a More Meaningful Framework for Policy Analysis", *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, Vol 5, No 6, 2010

Brehm, Maya, "The Arms Trade and States' Duty to Ensure Respect for Humanitarian and Human Rights Law", *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, 2008.

Bromley, Mark & Wezeman, Siemon, "Current Trends In the International Arms Trade and Implications for Sweden", Stockholm International Peace Research Institute, 2013.

C.N.630.2014, *Arms Trade Treaty*, United Nations, 2013. Tillgänglig via: < <https://uno-da-web.s3-accelerate.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/06/English7.pdf>>

Coetzee, Wayne, "The Interplay Between National Interest and Idealism Regarding Sweden's Gripen Exports" *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, Vol 45, No. 1, 2017.

DeVore, Marc R, "Reinventing the Arsenal: Defense-Industrial Adaptation in Small States", *The Korean Journal of Defense Analysis*, Vol. 28, No. 1, 2016.

Erickson, Jennifer L, "Market Imperative Meets Normative Power: Human Rights and European Arms Transfer Policy", *European Journal of International Relation* 19(2), 2011.

Freedom House, *Democracy in Crisis*, Freedom in the World 2018, n.d, Tillgänglig via: <<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>> (Hämtad 23/5 2018)

Freedom House, *Methodology*, Freedom in the World 2018, n.d, Tillgänglig via:<<https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2018>.> (Hämtad 23/5 2018)

Garcia-Alonso, María D.C & Levine, Paul, "Arms Trade and Arms Races: A Strategic Analysis", 2007, i Sandler, T., & Hartley, K., (red.), *Handbook of Defense Economics Vol. 2: Defense in a Globalized World*, 1. ed., Elsevier North Holland: Amsterdam, 2007.

IF Metall, "Om oss", n.d., Tillgänglig via: < <https://www.ifmetall.se/om-oss/>> (Hämtad 3/5 2018)

Ikegami, Masako, "The End of A National Defence Industry?: Impacts of Globalization on the Swedish Defence Industry", *Skandinavian Journal of History*, Vol. 38, No. 4, 2013.

Manners, Ian, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?", *Journal of Common Market Studies* 2002 Volume 40, Nr 2. 2002.

Nationalencyklopedin, Uppslagsverket, "böra", n.d. Tillgänglig via: < <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/b%C3%B6ra>> (Hämtad 23/5 2018)

Nationalencyklopedin, Uppslagsverket, "hinder", n.d. Tillgänglig via: < <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/hinder>> (Hämtad 23/5 2018)

Reuters Staff, "Swedish Government OKs Purchase of 60 Saab Gripen Jets", Reuters, 17/1 2013. Tillgänglig via: < <https://www.reuters.com/article/saab/swedish-government-oks-purchase-of-60-saab-gripen-jets-idUSL6N0AM3BG20130117>> (Hämtad 23/5 2018)

Sida, *Vårt humanitära stöd i Jemen*, Våra verksamhetsområden, 29/3 2018. Tillgänglig via: < <https://www.sida.se/Svenska/sa-arbetar-vi/vara-verksamhetsomraden/humanitart-bistand/pagaende-humanitara-kriser/vart-humanitara-stod-i-jemen/>> (Hämtad 14/5 2018)

SIPRI Arms Transfers Database, *TIV of arms exports from the top 50 largest exporters, 2014-2017*, Stockholm International Peace Research Institute, 2018. Tillgänglig via: < http://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_toplist.php> (Hämtad 23/5 2018)

SIPRI Arms Transfers Database, *TIV of arms exports from all, 2014-2017*, Stockholm International Peace Research Institute, 2018. Tillgänglig via: < http://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php> (Hämtad 23/5 2018)

SFS 1300: 1992, *Lag om krigsmateriel* [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 10 december 1992. Tillgänglig via < <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=1992:1300>>

Skr. 2014/15:114. *Strategisk exportkontroll 2014 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2015. Tillgänglig via:< <http://www.regeringen.se/49b736/contentassets/88d278d4c79049c7b7e336c792eea38d/strategisk-exportkontroll-2014--krigsmateriel-och-produkter-med-dubbla-anvandningsomraden>>

Skr. 2015/16:114. *Strategisk exportkontroll 2015 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2016. Tillgänglig via:< <http://www.regeringen.se/494e4b/contentassets/b5bcbc29f23e49aa878db629fbe861b0/strategisk-exportkontroll-2015--krigsmateriel-och-produkter-med-dubbla-anvandningsomraden-skr.-201516114>>

Skr. 2016/17:114. *Strategisk exportkontroll 2016 - krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2017. Tillgänglig via: < <http://www.regeringen.se/49550f/contentassets/90ee006a5dc-c4e50820fe0bd1e05a3f7/strategisk-exportkontroll-2016---krigsmateriel-och-produkter-med-dubbla-anvandningsomraden---skr.-201617114>>

Skr. 2017/18:114. *Strategisk exportkontroll 2017 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*, [Elektronisk resurs] Stockholm: Utrikesdepartementet, 2018. Tillgänglig via: < <http://www.regeringen.se/4952fa/contentassets/f994043ce2a743628079a72e48472462/strategisk-exportkontroll-2017--krigsmateriel-och-produkter-med-dubbla-anvandningsomraden.pdf>>

SOFF Säkerhets- och försvarsföretagen, "Presentation", n.d, Tillgänglig via:< <https://soff.se/information/presentation/>> (Hämtad 3/5 2018)

SOU 2002:108, Säkerhetspolitiska utredningen, *Fred och säkerhet: svensk säkerhetspolitik 1969-1989: slutbetänkande* [Elektronisk resurs], Fritzes offentliga publikationer, Stockholm, 2002. Tillgänglig via: < <https://www.regeringen.se/49c824/contentassets/996575b3f6004b8491c2911257c6ed0c/kapitel-5-och-6>>

SOU 2015:72, Krigsmaterielöversynskommittén, *Skärpt exportkontroll av krigsmateriel: slutbetänkande* [Elektronisk resurs], Fritze, Stockholm, 2015. Tillgänglig via: <<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2015/06/sou-20157>>

Svenska akademins ordböcker, Svensk ordbok, "skola", u.å. Tillgänglig via: < <https://svenska.se/so/?id=47163&ref=lnr320214>>(Hämtad 27/5 2018)

The Uppsala Conflict Data Program, USCP Conflict Encyclopaedia 2017, *Uppsala Universitet, Department of Peace and Conflict Research*. Tillgänglig via: < <http://ucdp.uu.se/#/encyclopedia>> (Hämtad 23/5 2018)

Åkerström, Linda, *Den svenska vapenexporten*, Leopard förlag i samarbete med Svenska Freds och Skiljedomsföreningen, Stockholm, 2016.

2008/944/GUSP, *Rådets gemensamma ståndpunkt om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel*, Europeiska unionens råd, 2008. Tillgänglig via: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008E0944&from=SV>>